

Perpaus osagarri izenlagunak: tradizioa (II)¹

(Adnominal phrases: the tradition (II))

Alberdi, Xabier
Euskal Herriko Unib.
Euskara Institutua
Sarriena Auzoa, z/g
48940 Leioa

Garcia, Julio
Euskal Herriko Unib.
Zientzi Fak.
Euskal Filologia Saila
Sarriena Auzoa, z/g
48940 Leioa

Ugarteburu, Iñaki
Euskal Herriko Unib.
Medikuntza eta Odontologi Fak.
Euskara Teknikoa Saila
Sarriena Auzoa, z/g
48940 Leioa

Artikulu hau aldizkari honetan berean argitaratu eben zatiaren ("Perpaus osagarri izenlagunak: tradizioa (I)") jarraipena da. Bertan, aurrera darrai balako perpausen azterketak euskal literatura tradizioari dagokionez. Oraingoan, honako alderdion azterketa eskaintzen dugu: 1) perpaus osagarri izenlagun adjuntuen eta argumentalen arteko bereizkuntza; 2) tradizioan nabari den predikatu-egituren aldeko joera; 3) tradizio idatzian gebien erabiliriko predikatu-egitura eta izen-egituren deskribapena; 4) bainbat menderagailuren tradizioa (zenbait markaren berritasuna -(e)LAREN, -(e)NAREN, -(e)NEKO...; euskalkien arabera banaketa -(e)N/-(e)LAKO eta -(e)LAKO markaren izaera markatugabea; 5) zebargalderako eta "subjuntibokoak" deituriko perpaus osagarri izenlagunen tradizioa.

Giltz-Hitzak: Sintaxia. Perpaus izenlagunak. Izenen mendeko perpausak. Perpaus konpletiboak. Tradizioa.

En este artículo, continuación de una primera parte ("Perpaus osagarri izenlagunak: tradizioa (I)") publicada en esta misma revista, se prosigue con el estudio de la tradición literaria de las oraciones adnominales completivas en euskera. En él se ofrece un análisis de los siguientes aspectos: 1) distinción entre subordinadas sustantivas argumentales y adjuntas; 2) predominio en la tradición literaria de las estructuras predicativas sobre las nominales; 3) descripción de las estructuras predicativas y nominales más usadas en la tradición escrita; 4) tradición de las diferentes marcas de subordinación (carácter innovador de marcas como -(e)LAREN, -(e)NAREN, -(e)NEKO...; distribución dialectal de las marcas -(e)N/-(e)LAKO y carácter no marcado de la marca -(e)LAKO); 5) tradición de las completivas adnominales interrogativas indirectas, así como de las denominadas "de subjuntivo".

Palabras Clave: Sintaxia. Oraciones adnominales. Oraciones subordinadas sustantivas. Oraciones completivas. Tradición.

Dans cet article, suite d'une première partie ("Perpaus osagarri izenlagunak: tradizioa (I)") publiée dans cette même revue, on poursuit l'étude de la tradition littéraire des propositions adnominales complétives en euskera. On y analyse les aspects suivants: 1) distinction entre subordonnées nominales argumentales et adjointes; 2) prédominance dans la tradition littéraire des structures prédictives sur les nominales; 3) description des structures prédictives et nominales les plus utilisées dans la tradition écrite; 4) tradition des différents signes de subordination (caractère innovateur de signes tels que -(e) LAREN, -(e) NAREN, -(e) NEKO...; distribution dialectale des signes -(e) N/-(e) LAKO et caractère non marqué du signe -(e) LAKO); 5) tradition des complétives adnominales interrogatives indirectes, ainsi que celles "de subjunctif".

Mots Clés: Syntaxe. Propositions adnominales. Propositions subordonnées substantives. Propositions complétives. Tradition.

(1) Artikulu hau Euskal Herriko Unibertsitateak diruz lagundutako ikerketa-proiektu baten (UPV 033.356-HA097/98) bigarren emaitza da. Aldizkari honetan bertan (ASJU, XXXIV-1, 2000, 5-64 orld.) argitaratu zen "Perpaus osagarri izenlagunak: tradizioa (I)" artikulua jarraipena da oraingo hau.

Sarrera²

Bigarren artikulua hau, aldizkari honetan bertan argitaratu genuen lan baten (“Perpau osagarri izenlagunak: tradizioa (I)”) jarraipena da. Harako hartan izenez izen aztertu genuen perpau osagarri izenlagunen tradizioa. Oraingo honetan, perpau-mota hauei buruzko beste alderdi batzuk arakatu ditugu. Hurrengoak, hain zuzen ere: 1) perpau osagarri izenlagun adjuntuen eta argumentalen arteko bereizkuntza (lehen atala); 2) tradizioan nabari den predikatu-egituren aldeko joera (bigarren atala); 3) predikatu-egituren eta izen-egituren azterketa eta sailkapen xehea (hirugarren atala); 4) adierazpeneko perpau osagarri izenlagunetako menderagailuen tradizioa (alde batetik, *-(e)LAREN*, *-(e)NAREN*, *-(e)NEKO*... moduko tradiziorik eza; bestetik, *-(e)N/-(e)LAKO* menderagailuen arteko “lehia” edo euskalki-banaketa eta *-(e)LAKO* markaren izaera markatugabea —laugarren atala—); 5) zehargalderako eta subjuntiboko perpau osagarri izenlagunen tradizioa (bosgarren eta seigarren atalak).

Bigarren artikulua honetan, lehenik gaiari buruzko ikuspegi teorikora hurbildu gara (lehen atala); ondoren, egitura honen tradizioaren inguruko xehetasunak jorratu ditugu (gainerako atalak). Eginkizun geratzen da, oraingoz, bi ikuspegiak —teorikoa eta filologikoa— uztartzen dituen ikerketa.

1. Perpau osagarri izenlagunen beste sailkapen bat: osagarri adjuntuak eta osagarri argumentalak

1.1. Sarrera: adjuntuak / argumentuak

Perpau osagarri izenlagunak, gutxienez, bi irizpideren arabera sailka eta azter ditzakegu. Irizpide bat perpau osagarriaren barne-egitura da. Horrela, perpau osagarri izenlagunak —aditzen edo adjektiboen mendeko osagarriak bezalatsu— modalitatearen eta erabilitako adizkiaren arabera sailka ditzakegu. *EGLU V*-en (145-158 orr.), esate baterako, honako hiru sail nagusiok bereizten dira: adierazpenekoak, zehargalderakoak eta subjuntibokoak. Eta horietako batzuk, gainera, jokatuak edota jokatugabeak izan daitezke. Hain zuzen ere, gure ikerlanean sailkapen hirukoitz horri lotu gaitzaizkio orain arte literatura-tradizioaren azterketa egiteko eta azterketa horren emaitzak aurkezteko. Dena dela, bada perpau osagarri izenlagunak sailkatze-ko beste irizpide bat: osagarriaren eta izen gobernatzailearen arteko egiturazko erlazioa. Hain zuzen ere, atal honetan, gaingiroki eta hastapen gisa bada ere, egiturazko erlazio horren inguruko gorabeherak jorratu nahi ditugu.

Euskararen gramatika deskribatzean, Goenagaren (1978) ekarpenaz geroztik, ‘izenlagun’ deitura erabili ohi da izen-sintagmaren muina den izenari

(2) Lehenengo eta behin, gure eskerrik zintzoena adierazi behar diegu lanean zehar sortu zitzaizkigun zalantza eta galdera batzuei erantzunaz lagundu diguten guztiei eta, bereziki, Euskaltzaindiko Gramatika Batzordeko hurrengo kideei: Miren Azkarate, Patxi Goenaga, Jose Antonio Muxika eta Beñat Oihartzabali. Bihoakie hemendik gure esker ona. Era berean, Euskaltzaindiari eskertu behar diegu, gure ikerketarako *Orotariko Euskal Hiztegia*-ren corpusaz baliatzeko baimena emateagatik. Eskerrak, orobat, UZEIri eta Miriam Urkiari, aipaturiko corpuseko datuen bilaketa erraztu zigulako eta datuok gure eskura jarri zituelako.

—oro har— ezkerretarik laguntzen dioten eta *-ko* eta *-en* markak dituzten adjektibo gisakoak izendatzeko. Ikuspuntu horretatik, *-ko* eta *-en* kasu-markez horniturik ageri zaizkigun izenaren ezkerreko osagai-mota guztiak ‘izenlaguntzat’ jotzen ditugu, haien artean bestelako bereizkuntzarik egin gabe.

Kontua da, ordea, izenaren inguruko osagai guztiak ez dituztela erlazio berdinak sintagmaren muina den izenarekin. Hain zuzen ere, egiturazko erlazio-desberdintasun hori adierazi edo islatu nahi da ‘argumentuak/adjuntuak’ bereizkuntzaren bidez. Ikus dezagun bereizkuntza hori nola mamitzen den perpausaren eremuan, geroago perpausaren eta izen-sintagmaren arteko parekotasuna erakusteko.³

Unitate lexiko askoren esanahia ezagutzeak berez dakar esanahi horri lotzea funtzio semantiko batzuen sarea, zeinak esanahiaren arabera behar diren parte-hartzaileak, haien izaera eta haien garrantzi erlatiboa zehazten dituen. Badakigu, esate baterako, hitzaren esanahia ezagutzen dugunez gero, *eman* aditzak hiru parte-hartzaile mota eskatzen dituela: agentea (ematen duena), tema (ematen dena) eta hartzailea (ematen dena jasotzen duena). Horrelakoetan, *eman* aditzak hiru argumentu dituela eta haietako bakoitzari funtzio semantiko desberdina ezartzen diela esaten da.

Gauzak horrela, perpausaren mailan ‘argumentuak’ eta ‘adjuntuak’ bereizi ohi dira. Argumentuak, aditzak eskatzen dituen edo ezinbesteko dituen osagaiak dira; halakoei aditzak kategoriazko zein semantikazko murriztapenak ezartzen dizkie. Adjuntuak (edo zirkunstanzialak), aldiz, ezinbesteko ez direnak edo agerpen libreagoa dutenak izango lirakeke. Hurrengo adibideetan, burua edo ardatza azpimarraturik ageri da, argumentuak letra etzanaz eta adjuntuak biribilez:

- (1) a. Goizean *Mirenek* zehatz-mehatz deskribatu zuen *lapurra*.
b. *Borgesek* aspaldi itzuli zuen *T. S. Elliot*.

Bada, izen batzuek —aditzek edo adjektiboek bezala— badute argumentu-egitura. Eta horrek esan nahi du haien egitura lexikoan beste parte-hartzaile batzuen agerpena islatu behar dela, eta beraz, argumentuak hautatzeko gaitasuna dutela. Bistan dagoenez, izen guztiak ez dute argumentu-egitura: *txakur*, *mahai* edo *sagar* bezalako izenen egitura lexikoan ez dago kanpoko parte-hartzailei buruzko erreferentziarik; ondorioz, haien modifikatzaile guztiak adjuntuak izango dira. Ostera, argumentu-egitura duten izenekin (hala nola *deskribapen*, *itzulpen*, *harrapaketa*, *behar*, etab.) sintagma bereziak eratuko dira, non perpausaren mailako harreman semantikoen antzekoak gauzatu ahal izango diren. Ondorengo adibidean, izen-sintagmaren mailan perpausaren mailako erlazio semantikoen oso antzekoak (agentea, tema) ezartzen direla ikus daiteke:

- (2) a. Goizean *Mirenek* zehatz-mehatz deskribatu zuen *lapurra*.
b. {*Mirenen*} {*lapurraren*} {goizeko} deskribapen {zehatz}a.
agentea tema adjuntua adjuntua
- (3) a. *Borgesek* aspaldi itzuli zuen *T. S. Elliot*.
b. {*Borgesen*} {*T.S. Ellioten*} {aspaldiko} itzulpena
agentea tema adjuntua

(3) Xehetasun gehiagorako ikus bedi M.V. Escandell (1995).

Goiko perpaus eta izen-sintagmetan (2a/2b, 3a/3b), badirudi mantendu egiten direla buruak bere argumentuekin dituen erlazio semantikoak: izan ere, perpausetan zein izen-sintagman elementu bera (*Miren*) hartzen dugu agentetzat eta elementu bera (*lapurra*) jotzen dugu tematizat. Bestalde, izen-sintagmek, perpausetan ageri diren argumentuak gordetzeaz gain, adjuntuak (*goizeko, zehatza*) ere onartzen dituzte, perpausoko kideko elementuen (*goizean, zehatz-mehatz*) interpretazio bertsua hartzen dutenak.

Maiz, argumentuak eta adjuntuak elkarrengandik bereizteko, osagaien izaera nahitaezkoa edo hautazkoa erabili ohi da frogabide gisa: argumentuen agerpena, buruak eskaturiko osagaiak diren heinean, nahitaezkoa izango da; adjuntuak, ordea, buruak hautaturiko osagaiak ez diren neurrian, aukerakoak izango dira. Hala ere, irizpide horrek perpausentzat balio du batik bat, baina ez hainbeste izen-sintagmen kasuan:

- (4) a. *Zehatz-mehatz deskribatu zuen.
b. Deskribapen zehatza.
c. Deskribapen zehatza oso lagungarria gertatu zitzaion poliziarri.

Beraz, sarritan erabiltzen den arren, osagaiak kentzeko aukera ez da froga erabakigarria osagai horien izaera argumental edo adjuntua ezartzeko. Bestalde, ez da egia izen-sintagmetako buruak beti beren argumentuak gabe ager daitezkeela. Izan ere, sintagmak prozesua —eta ez emaitza edo ondorioa— adierazten duenean, ezinbestekoa gerta daiteke argumentuen agerpena:

- (5) a. [Lanen etengabeko geldiarazpenak] ikaragarri atzeratuko du antzerkiaren inaugurazioa.
b. ?/*[Etengabeko geldiarazpenak] ikaragarri atzeratuko du antzerkiaren inaugurazioa.

Dena dela, adjuntuen hautazko izaera baino gehiago, buruak bere argumentuei ezartzen dizkien kategoriako eta semantikazko murriztapenak dira bereizkuntza erabakitzen dutenak. Murriztapenok kontuan hartzen ez badira, ondorioa agramatikaltasuna (7) edo semantika ezohikoa eta bortxatua (8) izango da:

- (6) a. Batzuek uste dute [lurra zapala dela].
b. [Lurra zapala delako] ustea.
(7) a. *Ministroak aurkeztu zuen [museoa irekiko zela].
b. *[Museoa irekiko zelako] aurkezpena.
(8) a. #Postaz bidali zuen bere zintzotasun osoa.
b. #Bere zintzotasun osoaren postazko bidalketa.

Ez *aurkeztu* aditzak, ez *aurkezpen* izenak ez dute perpaus-mailako osagarririk onartzen; beraz, (7)ko adibideek ez dituzte betetzen beren buruek ezartzen dizkieten kategoriako murriztapenak eta horixe da haien agramatikaltasunaren arrazoia. (8)ko adibideetan hautaketa semantikoa bortxatzen da: osagarria (*bere zintzotasun osoa*) kualitate abstraktua adierazten duena da eta nekez izan daiteke postaz bidalia. Ondorioz, (8)k, onartzekotan, interpretazio metaforikoa baizik ez luke onartuko.

Perpauzetako eta izen-sintagmetako argumentu-hautaketan arteko paralelismoa gorabehera (ikus ondoren, lehengo (2) adibidea, orain (9) zenbakiarekin errepikatua), bistan dago desberdintasun nabaria dagoela funtzio semantikoen gauzapean sintaktikoan. Gure adibidean, izen-sintagmaren barnean *-en* atzizkia da argumentuen adierazlea (9b); perpausean (9a), ostera, bestelako markak (ergatiboa edo absolutiboa kasu-markak, gure adibidean) erabiltzen dira argumentuak gauzatzeko. Ondorioz, (9a) eta (9b) adibideetan buruen eta argumentuen arteko erlazio semantikoak berberak diren arren, ez dira inola ere berdinak erlazio horiek gauzatzeko erabilitako sintagmen ezaugarri formalak. Adjuntuei dagokienez ere gauza bera esan daiteke. Perpauzetan ageri diren adizlagunek (*goizean, zehatz-mehatz*) egokitu beharra daukate izen-sintagmaren barruan agertu ahal izateko: *goizean* adizlagunak izenlagunaren itxura hartzen du izen-sintagman (*goizeko*), eta *zehatz-mehatz* aditzondoak izenondoren itxura hartu behar du (*zehatza*).

- (9) a. Goizean Mirenek zehatz-mehatz deskribatu zuen lapurra.
 b. Mirenen lapurraren goizeko deskribapen zehatza.

Argumentu-egitura duten izenak bi multzo nagusitan sailka ditzakegu. Multzo batean, aditzetikako izen eratorri batzuk ditugu (*deskribapen, itzulpen, harrapaketa*, etab.), erator-oinarri duten aditzaren (*deskribatu, itzuli, harrapatu...*) argumentu-egitura jasotzen dutenak. Horrelako izenez esaten da argumentu-egitura “jarauntsia” dutela. Bigarren multzoan, argumentu-egitura “berezkoa” dutenak leudeke: batetik, berenez, nolabaiteko erlazioa adierazten dutenak, hala nola *aita, seme, adiskide, aberri*; bestetik, irudikapen-izenak, hala nola *argazki, film, erretratu, margolan*, eta haiekin batean buru-lanaren emaitza adierazten duten beste batzuk (*liburu, artikulua*).⁴ Hurrengo adibidean, *irudi* izenak hartzen dituen argumentuen interpretazioa erakusten da:

(10)	{ <i>Riberaren</i> }	{ <i>eskalearen</i> }	{ <i>irudia</i> }
	Argumentua	Argumentua	
	“agentea”	“tema”	

(10)ean ikus daitekeenez, argumentu-egitura duen izenak interpretazio semantiko jakin bat ezartzen die bere argumentuei: *irudi* izenak —izen abstraktu gisa ulertuta— “agentea” interpretazioa ezartzen dio *Riberaren* izenlagunari eta “tema” interpretazioa *eskalearen* izenlagunari.

Beheko adibideetan, ostera, izenaren eta izenlagunaren arteko erlazioa bestelakoa da: izenak ez du argumentu-egiturarik eta haren izenlagunaren interpretazio semantikoak askotarikoak izan daitezke. Beraz, argumentu-egiturarik gabeko izenen modifikatzaileak adjuntuak izango dira eta ez argumentuak.

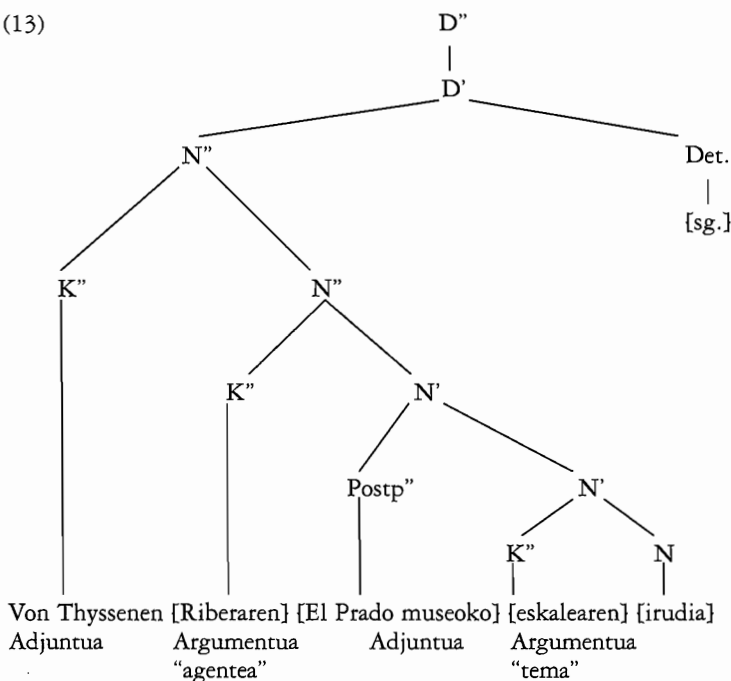
- (11) Ardanzatarren taberna

Testuinguruaren arabera, hainbat interpretazio izan ditzake (11)ko izenlagunak: izan daiteke, lehenik, Ardanzatarrek daukaten taberna (“jabetza”); izan daiteke

(4) ‘Argumentu-egitura’ terminoaren bestelako ulerkera —estuago— baterako ikus Grimshaw (1990). Beherago, 1.4 azpiatalean, autore horrek duen ikuspegiaren laburpena eskaintzen da.

→ N'; N' + argumentua → N"). Adjuntuek, ostera, ez dute eraginik sintagmen barne-egituran (N' + adjuntua → N'; N" + adjuntua → N").

(13)

1.2. Perpaus osagarri izenlagun adjuntuak eta argumentalak

Perpaus osagarriaren eta izen "governatzailearen" arteko erlazioari erreparatuz gero, gutxienez, bi eratako perpaus osagarri izenlagunak bereiz ditzakegu.⁷ Batzuetan, beheko adibideko parafrasi kopulatiboak agerian uzten duenez, identitate edo berdintasunezko erlazioa dugu bi osagaien artean:

- (14) a. Sariak banatuko direlako albistea pozgarria da.
b. Albistea, alegia, sariak banatuko direla, pozgarria da.

Beste batzuetan, ostera, ez dago berdintasunezko erlazioirik perpaus osagarri izenlagunaren eta izen governatzailearen artean. Esate baterako, nekez onar dezakegu beheko (15a) perpausaren parafrasi gisa (15b) berridazketa, non osagarria aposizio ez-murrizgarri gisa ematen den:

- (15) a. Armarik ez zuelako froga erabakigarria izango da.
b. *Froga, alegia, armarik ez zuela, erabakigarria izango da.

(7) Ik. Leonetti (1993, 1999) eta Grimshaw (1990: 73-106).

Bistan dagoenez, (14) moduko perpausetan, non identitate edo berdintasunezko erlazioa baitago bi osagaien artean, nekez defenda daiteke perpaus osagarria buruaren benetako argumentua dela.⁸

Kontuan hartzen bada identitatezko erlazioa zenbait izenekin (*albiste, berri, aitzakia, entzuera, hipotesi, ideia, iritzi*) gertatu ohi dela, lehen ondorioa izen horiek hartzen dituzten perpaus osagarrien izaerari dagokiona da. Alegia, horrelako izenen perpaus osagarri izenlagunak ez lirateke argumentalak, adjuntuak⁹ baizik.

Gaztelaniazko adierazpeneko perpaus osagarriak aztertzean, Leonetti-k (1993, 1999) bitariko perpaus osagarri 'sustantiboak' bereizten ditu: alde batetik, 'argumentalak', izenek hautatuak eta gobernatuak; bestetik, 'aposiziozkoak', modifikatzaile huts direnak eta identitatezko erlazioan oinarrituak. Bietatik, lehenengoak bakarrik dira aditzen mendeko perpaus osagarrien parekoak, argumentuak, alegia. Bi osagarri-mota hauen arteko kontrajarpena hurrengo adibide-bikoteetan erakusten da, non a) adibideak argumentalak diren eta b) aposiziozkoak.

- (16) a. La solución de [que no haya aparcamiento] no puede ser la grúa.
b. La solución esa de [que los vehículos circulen en días alternos] no eliminará el problema del aparcamiento.
- (17) a. La única ventaja de [que no llueva] es que no hay ocasión de perder el paraguas.
b. Con esto obtenemos la ventaja evidente de [que el gasto es menor].
- (18) a. La explicación de [que suspendas siempre] es que no te preocupas por entender bien la asignatura.
b. La explicación esa de [que han aumentado los precios] no es muy convincente.

Goiko a) adibideetan, mendeko perpausa izenak hautatua da eta haren esanahia osatzen du, aditz baten mendeko osagarrietan gertatzen den antzera. Goiko b) adibideetan, ostera, mendeko perpausak zehaztu edo mugatu egiten du izenaren denotazioa. Lehenbizikoetan, argumentaletan —a) adibideak—, zer den konpondu beharrekoa (16a), zer den abantaila duena (17a) eta zer den esplikazioa behar duena (18a) adierazten da mendeko perpaus osagarriaren bitartez. Bigarrenetan, aposiziozkoetan —b) adibideak—, mendeko osagarriak zehaztu egiten du zein den konponbidea, zein den abantaila eta zein den esplikazioa. Aposiziozkoetan, izenaren eta osagarriaren arteko erlazio semantikoa hurrengo aposizioetakoaren antzekoa da: *tu hermano Jorge, la ciudad de Valencia, el mes de abril*, etab. Ikus daitekeenez, sekuentzia horietan guztietan aposizioak zehaztu edo mugatu egiten du izenaren denotazioa.

Gaztelaniaz, perpaus osagarri batzuk izenik gabeko sintagma batean txertaturik ageri dira (19). Horrelakoetan, Leonettiren arabera (1999:2087), ez dago, zentsu heretsian, 'izen gobernatzaileaz' hitz egiterik, erakusle neutroa —izenen zenbait tasun baditu ere— ez baita gai izaten osagarri gisa mendeko perpausak hautatzeko. Horrelako perpausak apositiboak izango dira nahi eta nahi ez: lehenik, mendeko osagarria

(8) Ikus beherago (1.4) azpiatala.

(9) Edo 'modifikatzaile' hutsak, Grimshaw-k (1990: 91-106) darabilen terminologiaz baliatuz.

hauta dezakeen izenik ez dutelako; bigarrenik, mendeko osagarriaren zeregina, semantikaren aldetik erakusle neutroaren erreferentea edo edukia zehaztea delako.

(19) *Eso de que no hay dinero suficiente*

Leonettiren (1999) arabera, osagarri 'sustantibo' mota bakoitzaren izaera gramatikal bereziak (izenak hautaturiko 'osagarriak', mendeko argumentalen kasuan; modifikatzaile 'adjuntuak', aposiziozkoen kasuan) desberdintasun ohargarriak sorrazten ditu bi perpaus-mota hauen jokamoldean. Aldi berean, desberdintasunok —azken batean, izen "governatzailearen" izaera gramatikaetik eratorriak— irizpide formal gisa erabil daitezke perpaus osagarrien mota biak elkarrengandik bereizteko. Hona hemen, aipatu gramatikariaren arabera, osagarri-mota bien arteko desberdintasunak:

Desberdintasunak	ARGUMENTALAK	APOSIZIOZKOAK
1. Parafasia: aposizio ez-murrizgarria	-	+
2. Parafasia: predikatiboa	-	+
3. Preposizioak	<i>de, a, con, por...</i>	<i>de</i> (bakarrik)
4. Determinatzaile mugagabea	+	-
5. Erakusleekin ordezkatzea	+	-
6. Plurala	+	-
7. Tematizazioa	+	-
8. Aditzaren modua (indik./subj.) hautatzea	+	-
9. Kontrola	+	-

Ondoren, desberdintasun horietako batzuk¹⁰ euskarari aplikatzen saiatuko gara, perpaus osagarri adjuntuak besteetatik bereizteko xedearekin.

1.2.1. Osagarri adjuntuen eta argumentalen arteko desberdintasunak

Aurreko taulako ezaugarriak aztertzen hasi aurretik, beharbada, goraxeago gaztelaniari gengozkiola (19) aipaturiko desberdintasun nagusi hura azpimarratu beharko genuke. Izan ere, euskaraz (*EGLU V*: 149-150), gaztelaniaz bezalatsu, zenbaitetan isilpean geratzen da perpaus osagarri izenlaguneko izena (20-21). *EGLU V*-etik jasotako hurrengo adibideetan ikus daitekeenez, behin izena isilduta, determinatzailea (20) geratzen da agerian —mugatzailea *-(e)LAKOA* nahiz bigarren graduako erakuslea *-(e)LAKO hori*—, zenbaitetan (21) are inesiboarekin ere *-(e)LAKOAN*).

- (20) a. *Orain beste batekin ateratzen hasi delakoa* entzun dut.
 b. *Egia da Maite eta Koldo banandu egin direlakoa?*
 c. *Norbaitek aidean ekarri zitualakoa* edo esaten ei eben. (Ag G 89)
 d. *Ezin izan duelako hori* ez dio inork sinestu.
 e. *Zer da Ameriketara joatekoa zarelako hori?*
 f. *Diru asko irabazten duelako horrekin*, harro-harro dabil.

(10) Bistan dagoenez, preposizioei dagokien desberdintasuna ez da aplikagarria euskararen kasuan; ezta tematizazioari (*De que suspendas, existen varias explicaciones posibles*) dagokiona ere.

- (21) a. *Nabiko diru nuelakoan*, denda hartara sartu nintzen.
 b. *Bazkaltzera etorriko zinelakoan*, plater bat gehiago jarri genuen.
 c. *Andra Polpolek ereti haretan errime eta jator jokatu ebalakoan* nago. (Erkiaga Txurio Txoria 88)
 d. *Eztia nekarrelakoan* beaztuna ekarri det. (Ag G197)

EGLU V-en esaten denez (149. or.), (20)ko adibideen modukoetan *kontu, berri...* edo horrelako izenen bat isilarazia dagoela pentsa daiteke. Hots, beherago azalduko denez (infra 1.3), perpau osagarri adjuntua hartu ohi duten izen horietako bat dago isilarazia, eta ez perpau osagarri argumentala hartzen duten horietako bat (*aztarna, beldur, damu, esperantza, frogua, susmo...*).¹¹

Beraz, izena isildua duten perpau osagarri izenlagun guztiak adjuntuak izango dira nahitaez: lehenik, osagarria argumentutzat hauta dezakeen izenik ez dutelako; bigarrenik, perpau izenlaguna determinatzailearen erreferentea zehaztera datorrelako. Horrelakoetan, Leonettiren arabera, zentzu hertsian, ez dago esaterik izen batek gobernaturiko osagarriak direla, ez baitago izen gobernatzailearik eta determinatzaileek ez baitute osagarri gisa mendeko perpau sak hautatzeko gaitasunik.

(21) modukoetan, badirudi *uste* izena isilarazi dela (*nabiko diru nuelakoan* = *nabiko diru nuelako ustean*). Beheko azpiatal batean erakutsiko denez (1.3), *uste* izena 'mistoen' sailekoa litzateke; eta perpau osagarri adjuntuak hartzen dituzten izenekin bezala, izenaren eta perpau osagarriaren artean identitatezko erlazioa dago (*Nabiko diru nuelako ustea* perpausan, *ustea* da "nahiko diru nuela"). Kontua da ezinezkoa dela horrelakoetan perpau argumentala hartzen duten izenetako bat *(-e)LAKO frogan/beldur-rean/damuan...*) isilarazita dagoela pentsatzea. Dena dela, *(-e)LAKOAN* hori egitura egina da eta inesiboarekin ageri den unetik, adberbialen sailean sartzekoa litzateke.

Ondorio gisa, esan daiteke izena isilpean duten euskal egituren azterketa perpau osagarri adjuntu eta argumentalen arteko bereizkuntza edo aurkaritza aldeztara datorrela.

1.2.1.1. Parafrasia aposizio ez-murrizgarri baten bidez: adjuntuetan bakarrik

Izenaren eta haren perpau osagarri izenlagunaren arteko zehaztapenezko erlazio predikatiboa agerian geratzen da, baldin eta izen-sintagmaren parafrasian perpau osagarria aposizio ez-murrizgarri baten bidez ordezkata badaiteke. Beheko (22-24) perpausak, adjuntuak direnez gero, onartu egiten dute aposizio bidezko parafrasia. Hurrengo adibideetan (25-27), ostera, parafraasi apositiboa ezinezkoa da, osagarri izenlagunak adjuntuak ez direlako eta modifikatzaile esplikatibo hutsaren zeregina betetzen ez dutelako.

ADJUNTUAK

- (22) a. Jenobeba aurkitua izan delako albistea pozgarria da.
 b. Albistea, alegia, Jenobeba aurkitua izan dela, pozgarria da.

(11) EGLU V-en, *kontu* eta *berri* izen isilaraziekin batean, *susmoa* izena ere aipatzen da, baina aposizioen adibide gisa, ematen den adibidetik ondoriozta daitekeenez:

Zenbaitek egin duen *susmoa*, *alargunaren ondasunek batipat liluratu zutelakoa*, ez daiteke ausarkeriarik gabe ahotan har (MIH 236).

- (23) a. Hizkuntza eraberritu daitekeelako iritzia aski onargarria da.
b. Iritzi hori, alegia, hizkuntza eraberritu daitekeela, aski onargarria da.
- (24) a. Astia irakurtzen emateko aitzakia paregabea da.
b. Aitzakia, astia irakurtzen ematea, paregabea da.
c. Huts txikiak direlako aitzakia onartezina da.
d. Aitzakia, alegia, huts txikiak direla, onartezina da.

ARGUMENTALAK

- (25) a. Gurasoak maite ditugulako froga da gure begirunea.
b. *Froga, alegia, gurasoak maite ditugula, da gure begirunea.
- (26) a. Hori bekatu delako beldurra funsgabea da.
b. *Beldurra, alegia, hori bekatu(a) dela, funsgabea da.
- (27) a. Ikusmen ona izatearen kausa harrigarria da.
b. *Kausa, ikusmen ona izatea, harrigarria da.

1.2.1.2. *Parafrasi predikatiboa: adjuntuetan bakarrik*

Era berean, adjuntuek bakarrik onartzen dute parafrasi predikatiboa: alegia, halako parafrasia, non mendeko osagarria izenari buruz predikatzen baita. Hain zuzen ere, parafrasi horrek perpaus izenlagun adjuntuetan izenaren eta osagarriaren artean dagoen erlazio semantikoa islatzen du, eta horregatik, berriro ere, lehengoan antzeko kontrajarpenak lortzen dira.

ADJUNTUAK

- (28) a. Jenobeba aurkitua izan delako albistea pozgarria da.
b. Jenobeba aurkitua izan dela(koa) albiste pozgarria da.
- (29) a. Hizkuntza eraberritu daitekeelako iritzia aski onargarria da.
b. Hizkuntza eraberritu daitekeela(koa) aski iritzi onargarria da.
- (30) a. Astia irakurtzen emateko aitzakia paregabea da.
b. Astia irakurtzen ematea aitzakia paregabea da.
c. Huts txikiak direlako aitzakia onartezina da.
d. Huts txikiak direla(koa) aitzakia onartezina da.

ARGUMENTALAK

- (31) a. Gurasoak maite ditugulako froga da gure begirunea.
b. Gurasoak maite ditugula(koa) da (gure begirunearen) froga.¹²
- (32) a. Hori bekatu delako beldurra funsgabea da.
b. ?Hori bekatu dela(koa) beldur funsgabea da.
- (33) a. Ikusmen ona izatearen kausa harrigarria da.
b. Ikusmen ona izatea kausa harrigarria da.

Goiko (31b), (32b) eta (33b) perpausak ez dira berez agramatikalak, baina egitura predikatibo horietako bakoitza ez da onargarria aurreko a) adibideko izen-sintagmaren parafrasi gisa. Adibidez, (31a) perpausaren begirunea hartzen da

(12) Perpaus hau berez ez da agramatikala, baina ez da onartzekoa aurrekoaren —(a) perpausaren— parafrasi gisa; gauza bera gertatzen da sail honetako (b) perpausetan.

gurasoenganako maitasunaren frogabidetzat; (31b)n, aldiz, maitasuna bera da (zer-baiten) frogabidea, hots, frogatu behar zena frogabide bihurtu da. Beraz, (31-33) azpimultzoko b) perpausetan ezin da izena predikatu osagarriari buruz: osagarri adjuntuak ez diren seinale.

1.2.1.3. Adjuntuak: determinatzaile mugatua bakarrik

Osagarri adjuntuek determinatzaile mugatua baizik ez dute onartzen.¹³ Osagarri argumentalek, ostera, determinatzaile mugatua zein mugagabea onartzen dituzte.

ADJUNTUAK

- (34) *Jenobeba aurkitua izan zelako *albiste bat* heldu zen.
- (35) *Hizkuntza eraberritu daitekeelako *iritzi bat* agertu zuen.
- (36) *Astia irakurtzen emateko *aitzakia bat* paregabea da.¹⁴

ARGUMENTALAK

- (37) Gurasoak maite ditugulako *froga (onenetariko)*¹⁵ *bat* da gure begirunea.
- (38) Sumindurak gudukatzea eta zanpatzea da egiazko prestuak garelako *seinale bat* ezin dudatuzkoa. (Dh 69: adibide laburtu eta moldatua).
- (39) Ikusmen ona izatearen *kausa (horietako) bat* harrigarria da.
- (40) San Agustiñ'ek maita zuen oso beti Jainkoa; baña gutxi nai ziolako *kezka samiñ batek* utzitzen etzion pakean iñon ere. (Lar *SAgust* 14)

Desberdintasun honek agerian uzten du osagarri izenlagun adjuntuen (*Hizkuntza eraberritu daitekeelako iritzia*) eta izenekin osaturiko izenlagunezko aposizio murrizgarrien (*Garaziko herria, Bilboko hiria, Gipuzkoako probintzia*, etab.)¹⁶ arteko lotura:

- (41) a. Hizkuntza eraberritu daitekeelako iritzia onargarria da.
b. *Hizkuntza eraberritu daitekeelako *iritzi bat* agertu zuen.
- (42) a. Gipuzkoako probintzia
b. *Gipuzkoako *probintzia bat*

1.2.1.4. Osagarriaren ordezkarak erabiltzeko aukera (argumentaletan bakarrik)

Osagarri argumentaletan (46-48) bakarrik da zilegi osagarriaren ordezkarak erabiltzeko (bonen, borren, haren) erabiltzea. Adjuntuetan (43-45) ezin da

(13) Hala ere, gure corpusean salbuespentzat hartu behar den hurrengo kontradibidea dugu, non "izena + izenondoa + bat" egitura hanpatua ageri zaigun:

Neure bekharua barkharu zaitalako *berri on bat* adiarazirik allegera nazazu, (...) (Harb 334).

(14) Hurrengo perpausan *aitzakia bat* sekuentzia ageri zaigu, baina horrelako testuinguru batean osagarri izateari utziko lioke, helburuzkoa bihurtzeko (b izango litzateke a)-ren parafrasia): bistan dagoenez, horrelakoetan ezinezkoa da izenaren eta osagarriaren arteko identitatezko erlazioa, *aitzakia* ez baita "astia irakurtzen ematea".

- a. *Astia irakurtzen emateko aitzakia bat bilatu zuen* =
- b. *Aitzakia bat bilatu zuen astia irakurtzen emateko*.

(15) Era berean, argumentalek bakarrik onartzen dute egitura partitiboa:

- a. *Gurasoak maite ditugulako froga argienetako bat da gure begirunea*.
- b. **Gizakia tximinotik datorrelako hipotesi zabalduenetako bat* ...

(16) Ikus aposizio-mota honi buruz Euskaltzaindia (1993: 89-93).

burutu ordezkatzeko hori, nahiz eta bestelako irakurketa onartzen duten perpaus gramatikalak sortzen diren (*Horren iritzia...* modukoak zilegi dira, baina “norbaiten” iritzia adierazteko eta ez ‘iritzia’ izenaren edukia zahazteko).

ADJUNTUAK

- (43) a. Jenobeba aurkitua izan delako albistea pozgarria da.
b. **Horren/baren...* albistea pozgarria da. (Agramatikala a)-ren prafrasi gisa)
- (44) a. Hizkuntza eraberritu daitekeelako iritzia aski onargarria da.
b. **Horren/baren...* iritzia onargarria da. (Agramatikala a)-ren prafrasi gisa)
- (45) a. Astia irakurtzen emateko aitzakia paregabea da.
b. **Horren/baren...* aitzakia paregabea da. (Agramatikala a)-ren prafrasi gisa)

ARGUMENTALAK

- (46) a. Gurasoak maite ditugulako froga da gure begirunea.
b. *Horren/honen/baren* froga da gure begirunea.
- (47) a. Hori bekatu delako beldurra funsgabea da.
b. *Horren/honen/baren* beldurra funsgabea da.
- (48) a. Ikusmen ona izatearen kausa harrigarria da.
b. *Horren/honen/baren* kausa harrigarria da.

Jokamolde horretan, adjuntuak bat datoz izenlagunezko aposizioekin. Izan ere, izenlagunezko aposizioetan ere ezinezkoa da aposizioaren ordez erakusleak erabiltzea:

- (49) a. Gipuzkoako probintzia
b. **Haren/horren/honen* probintzia

1.2.1.5. *Plurala (argumentaletan bakarrik)*

Perpaus osagarri adjuntuak hartzen dituzten izenek ez ohi dute plural-markarik onartzen (50-52). Osagarri argumentalak, aldiz, bateragarriak dira pluralaren markarekin, non izen gobernatzailea zenbakaitza ez den.

ADJUNTUAK

- (50) **Gorpua* aurkitua izan delako albisteak zabaldu dira.
- (51) **Hizkuntza* eraberritu daitekeelako iritziak zabaldu dira biltzarrean.
- (52) **Arratsaldea* irakurtzen emateko aitzakiekin irten da etxetik. (Agramatikala osagarriaren eta *aitzakia* izenaren arteko identitatea adierazi nahi bada).

ARGUMENTALAK

- (53) Gure begirunea eta fideltasuna dira gurasoak maite ditugulako *frogarik hoberenak*.
- (54) Ikusmen ona izatearen *kausa batzuk* harrigarriak dira.
- (55) Eskoriazako mendietan arkitzen dira burnia, ta likurta noizbaiten ere atera oi ziralako *aztarna egiazkoak*. (Izt C74)
- (56) Aita-semeak elkarturik egotea nahi du baserritarrak, eta galduan geldituko ez direlako *segurantzia* ematen zaizkie ondorengoei. (MIH 150)

- (57) Egun baten ginoiazala, arbola arteko kerizpe batetik, asi jatan esaten: eza-gututen dot neure semia, etxeko gustijok zabiltzala ni osatuko nasalako *esperantzeetan* sartu nairik, baña deustazun amodijua gaitik dirautsut, (...). (JJMg *BasEsc* 278)
- (58) Maritxoren eskutizik artzen ez nituelako *kezkek*, zerbaitengatik ziran. (Alz *Ram* 68)
- (59) (...) Jesu-Kristo debruen eskuetarat ematerat doha, eta bizkitartean bere nausia bezala adoratzen eta bere salbatzailea bezala maithatzen duelako *itxurak* egiten diotza; menturaz hitzez ere erraterat atrebizten zajo. (Dh 221)
- (60) Zerbait egiten zela erantzun, zitzaion edo zerbait egiten zelako *itxurak* egiten genituela. (MEIG III 155)

Adjuntuekin plurala errazago onartzen den kasu bat aipatu ohi da inguruko erdaretan: hain zuzen ere, osagarri bat baino gehiago lotzen zaizkionean izenari (adibidez, *Las mentiras de que el libro es un plagio y de que se escribió en dos semanas*). Euskarazko corpusean ez dugu horrelako pluralik aurkitu, joera sintagma osoak juntatzea izaten delako (61) eta ez komuntzadura egitea (62, 63).

ADJUNTUAK

- (61) Jai egunean edanean, ta jokoan umeentzat bear litzakeana garbitzen¹ dezu-na, asko bider aditu dezu, ez dagoala zuretzat Zerurik, etxe ori utzi dezazun artean, ta bearrera saia zaitezen artean; baña zuk eziñ adiskideakiñ bildu gabe *bizi zaitezkealako aitzakian*, eta *Jaunaren miserikordia andia dalako aitzakian*, aienatzen dezu zere biotzetik Jainkoaren itza, ta gisa onetan aurrera zoaz zere oitura madarikatuan. (AA III 597)
- (62) ??Makal zegoelako eta dirurik ez zuelako *aitzakiekin*, etxean geratu zen.
- (63) ?Makal dagoelako eta dirurik ez duelako aitzakiak onartezinak dira.

Adjuntuekin plurala erabiltzeko debeku hori perpaus osagarriaren izaera murriztaileari lotua dago: perpaus osagarriaren eta izenaren arteko erlazioak izena singularrean agertzea dakar, non ez zaizkion osagarri bat baino gehiago lotzen izenari (63). Alde horretatik, azpimarratzekoa da, berritri ere, izenlagunezko aposizioekin (64) gertatzen den paralelismoa:

- (64) a. Gipuzkoako probintzia
b. *Gipuzkoako probintziak
c. Gipuzkoa eta Bizkaiko probintziak

1.2.1.6. Modua?

Gaztelaniaz, Leonettiren arabera (1999:2096), izen batzuek (*deseo, necesidad, prohibición, posibilidad*) —aditz batzuek bezalatsu— subjuntiboaren agerpena eragiten dute; beste izen batzuek (*conclusión, creencia, seguridad*) indikatiboaren agerpena eragiten bide dute; azkenik, izenen hirugarren sail batek (perpaus osagarri apositivoak hartzen dituztenek, hau da, *hecho, idea, circunstancia, hipótesis, conjetura* modukoek) modu biak onartzen dituzte. Gaztelaniaz, bada, moduaren hautaketa hori apositivo/argumental bereizkuntzari loturik dago: argumentaletan izena da, bere ezaugarri

lexikoen arabera, modua hautatzen duena (buruaren eta argumentuaren arteko gainerako erlazioetan bezala); apositiβοetan, berriz, izenaz kanpoko beste faktore batzuk (besteak beste, perpauseko gainerako osagaiak —aditzak, izenondoak, adberbioak, ezeztapena—, edo informazio berriaren eta informazio ezagunaren arteko bereizketa pragmatikoa) dira moduaren hautaketa eragiten dutenak (esate baterako, *sorprender* aditza da subjuntiboa hautatzen duena hurrengo perpausean: *Nos sorprendió el hecho de que vinieran juntos*).

Euskaraz, ordea, adizkiaren moduaren irizpidea ez da oso lagungarria adjuntu eta argumentalen arteko bereizkuntzari begira. Izan ere, subjuntiboko perpaus osagarri izenlagunak oso bakanak eta bitxiak dira literatura-tradizioan (infra 6. atala). Salbuespen bakarra *beldur* izenarena izan daiteke, itxura guztien arabera bera baita bizpahiru agerralditan subjuntiboaren agerpena eragiten duena:

- (65) Bai, kezka beteak; bada izerdi ta neke andiarekin biltzen diranak dira ta nolana bilduak izan, bildu ondoan *galdu* edo *aitu* ditezen *beldurrarekin* jabearen bihotza kezka, aranzek ta arazok betetzen dutenak beintzat, an, emen, jokoan, tripazanzan, atseginkunz zikin zenbaitetan edo egin behar ez litzaiken beste gauzaren batean gastatzen asi ezker... (Mb IArg I 063)
- (66) Eskritura Santak dio, zala gizon justua, simplea, edo maliziarik etzuen, Jaungoikoaren bildur andikoa: eta etzala kontentatzen berak bakarrik gaitzik ez egiteaz, baizik Aita, edo guraso zala akordaturik bere seme alabak Jaungoikoaren bildur santuan azitzen zituala: eta aek utsegiteren bat Jaungoikoaren kontra *egin zezatelako bildurrez*, aekgatik Jaungoikoari sakrifizioak ofrezitzen ziozkala. (Gco I 452)

Gure corpuseko gainerako izenekin, ezta aditzetik eratorritako izenekin ere (*agindu*), nahiz eta oinarriko aditzak subjuntiboko osagarria subkategorizatu ahal izan (*agindu zion kutxa egin zezala*), ez dugu aurkitu subjuntiboko perpaus osagarri izenlagunik: alegia, gure corpusean ez dago *kutxa egin zezalako agindua* tankerako sintagmarik. Nolanahi ere, goiko (65-66) modukoena izaera bitxia onartuta ere, honako hau azpimarratzea komeni da: halakoetan modua hautatzea *beldur* bezalako izen argumental batekin bakarrik gerta daiteke eta ez *albiste*, *berri* edo *hipotesi* bezalako izenekin, alegia, moduaren hautaketa ezin da gertatu argumentu-egiturarik gabeko izenekin, hau da, perpaus izenlagun adjuntua hartzen dutenekin.

1.2.1.7. Kontrola: argumentaletan bakarrik?

Perpaus osagarri izenlaguna jokatu gabea denean, adizki jokatu gabe horren isileko subjektua interpretatzeko era komunztatuak —gaur egun 'kontrol' deritzon fenomenoak— datu jakingarriak ematen dizkigu osagarri-mota biak elkarrengandik bereizteko. Behoko (67-68) eta (69-70) azpimultzoen artean desberdintasun nabaria dago adizki jokatu gabearen subjektua interpretatzeko orduan: argumentaletan (69-70), itxura guztien arabera, izenaren argumentu diren osagarriak dira (*polizia* eta *Mikel*, hurrenez hurren) subjektuaren erreferentzia kontrolatu eta zehazten dutenak. Beraz, (69) eta (70) adibideetako izen-sintagmak, hurrenez hurren, era honetara uler daitezke: “poliziak hartu duen erabakia (esperantza/ziurtasuna...) berak {poliziak} gaizkilea arxilotzeko”; “Mikelek duen esperantza berak [Mikelek] azterketa gaindi-

tzeko". Adjuntuen adibideetan (67-68), ostera, isileko subjektuaren aurrekariak izen-sintagmatik kanpo bilatu behar dira: (64)an *esan ziguten*; eta (68)an *zeramazkiala eta joan zan*. Beraz, honako interpretazio hau egiten dugu: "esan ziguten guri [guk] alde-giteko"; "[Halako,] joan zan [berak,] astia irakurtzen emateko...". Bestalde, (70a) bezalako argumentaletan, subjektuaren erreferentzia ematen digun sintagma barruko argumentuak (gure adibidean, *Mikel*) eragozten du sintagmatik kanpoko osagaiak parte hartzea erreferentzia zehazteko orduan: hau da, (70a) adibidean, *Mikel* argumentuaren agerpenak eragozten du interpretatzea *gainditu* aditzaren subjektua *ikas-kideak* kanpoko sintagmaren erreferentziakidea balitz bezala.

ADJUNTUAK

- (67) Pake santuan bizi giñan gu ogei ta lau bat urtian, eta pabrika egin ziguten gure araiako atian, *aldegiteko kontua* esan ziguten egun batian, etzuten onik izan gu andik bialdu giñun artian. (Uzt Sas 251)
- (68) Galtzarbean liburu bat eta eskuan aulki txiki bat zeramazkiala, *ordutik iñular-arte astia irakurtzen emateko aitzakiakin*, basopeko itzalera joan zan. (TAG Uzt 263)

ARGUMENTALAK

- (69) *Gaizkilea atxilotzeko poliziaren erabakia / esperantza / ziurtasuna...*¹⁷
- (70) a. *Azterketa gainditzeko Mikelen esperantzak* erabat harritu zituen ikaskideak.
b. ?*Mikelen azterketa gainditzeko esperantzak* erabat harritu gintuen.¹⁸

Beraz, adizki jokatu gabeen subjektuaren interpretazioari buruzko datuok izen gobernatzailearen ezaugarri lexikoen garrantzia azpimarratzera datoz: osagarri argumentalen kasuan, perpaus osagarria hartzen duen izenaren argumentu-egitura erabakigarria da, halako eran ezen haren argumentuak aurrekaritzat hartzen baitira egiten dugun interpretazioa egiteko. Osagarri adjuntuetan, aldiz, izena, argumentu-egiturarik ez duenez, ez da gai subjektuari erreferentzia jakin bat ezartzeko eta izen-sintagmatik kanpoko osagaien esku geratzen da eginkizun hori.

Nolanahi ere, joera orokorrak baditu salbuespenak. Alde batetik, osagarri adjuntuak hartzen dituzten izen batzuk, argumenturen bat hartzeko gaitasuna dutenean, gai izan daitezke subjektuaren interpretazioa zehazteko. Ondoko adibidean, esaterako, *aitzakia* izenak hartzen duen argumentua (*Peru*) da subjektuaren interpretazio erreferentziakidea eragiten duena:

- (71) Arratsaldea irakurtzen emateko Mikelen aitzakia...

Beste alde batetik, osagarri argumentala hautatu ohi duten izen batzuk (*abantaila, kausa...*) ez dira gai goiko adibideetan (69-70) aipatu ditugun osagarrien modukoak hartzeko (**Gauzak ongi egitearen Mikelen abantaila...*). Ondorioz, subjektuaren

(17) Gure adibideak tradizioko hurrengo sintagmaren tankera bera du:

Jesus hiltzeko Pilatoren agindua. (Lard 456)

(18) Gure adibidea tradizioko hurrengo sintagmaren hurrenkeraren arabera eratuta dago:

Jesus'en iñori ez esateko aginduari begiratu gabe, soraio onek bereala barreatu zuen, zer gertatu zitzaion, eta (...) (Lard 386)

interpretazioa kanpoko elementuen esku geratzen da: ondoko adibidean, *Mikel* osagaiaren esku joan daiteke adizki jokaturagabearen subjektuaren interpretazioa.

(72) Mikelek berehala ulertu zituen [gauzak azkar egitearen abantailak]

Ondorioz, kontrolaren efektuetarako —Leonetik (1999:2098) aitortzen duenez—, perpaus osagarrien eta adjuntuen arteko bereizkuntza baino garrantzitsuagoa da izena gai izatea argumentuak onartzeko, argumentuok aurrekaritzat har baitaitezke adizki jokaturagabearen subjektua interpretatu ahal izateko. Nolanahi ere, irizpide hau perpaus osagarri-mota biak bereizteko guztiz erabakigarria ez bada ere, oro har, egia da adjuntuen jokamoldea bat datorrela (67-68) adibideetan erakutsitakoarekin, eta, argumentalen jokamoldea (69-70) adibideetan erakutsitakoarekin.

1.3. Perpaus osagarri izenlagunak hartzeko gaitasuna: izenen sailkapena

Perpaus osagarri izenlagun adjuntuen eta argumentalen arteko desberdintasunen arrazoa, azken finean, haiekin batean ageri zaizkigun izenen ezaugarri lexikoetan bilatu behar da, batez ere, argumentuak hautatzeko duten gaitasunean. Leonettiren arabera (1999:2098), osagarri izenlagunak hartzeko gaitasunari bagagozkio, lau eratako izenak bereiz daitezke:

1. Lehenengo eta behin, inolako perpaus osagarri izenlagunik onartzen ez duten izenen saila dugu, hala nola, *mahai, etxe, eliza, egunkari...* (**Informazio interesgarria eskaintzen duelako egunkaria*). Izen horiek, argumentu-egiturarik gabekoak direnez gero, ezin dute argumenturik hautatu. Bestalde, halako izenak ezin dira predikatu perpaus bati buruz (**Informazio interesgarria eskaintzen duela egunkari ona da*). Ondorioz, perpaus osagarri izenlagunak agertu ahal izateko bi mekanismoak itxita daude izen horiekin.
2. Bigarrenik, perpaus osagarri izenlagun adjuntuak bakarrik onartzen dituzten izenak ditugu: *albiste, berri, aire, aitzakia, ideia, hipotesia, kontu, sentimendu, zurrumurru...* Sail honetakoak, argumenturik hautatzen ez badute ere, erraz predika daitezke perpaus bati buruz (*Jenobeba aurkitua izan delako albiste/berria/aitzakia/ ideia/hipotesia/zurrumurrua...*).
3. Hirugarrenik, hautatzeko duten gaitasunari esker, perpaus osagarri izenlagun argumentalak hartzen dituzten izenak daude. Morfologia-eraketaren aldetik, bakunak (*aztarna, beldur, damu, esperantza, froga, itxura, kontzientzia, min, poz, segurantz, seinale, sospetxa, susmo, zantzu, ziurtasun...*) zein eratorriak (*itxaropen, irudipen*) izan daitezke. Azken hauek, izen eratorriek alegia, oinarri duten aditzetik (*itxaron, iruditu*) "jaraunsten" dute perpausak hautatzeko ahalmena.¹⁹

(19) Gaztelaniaz, hirugarren sail honetako izen batzuek osagarri apositiboa ere onar dezakete: gogoratu goragoko (16a/b), (17a/b) eta (18a/b) adibideetako kontrajarpenak. Eta euskaraz ere, gure datuegian antzerako adibiderik aurkitu ez dugun arren, uste izateko da ez direla ezinezkoak horrelako kontrajarpenak. Hona hemen, asmatutako adibideak:

- a. Hilketak izan zelako *froga bat* aurkitu du poliziak. [argumentala]
- b. Hilketak-lekuan arma bat zegoelako *froga* erabili du poliziak ustezko hiltzailea atxilotzeko. [adjuntua]

4. Aipatuez gainera, Leonetik laugarren sail bat bereizten du gaztelaniaz: izen “misto” deiturikoez osatzen dutena. Sail honetako izenekin (*conclusión, decisión, promesa, creencia*, etab.) nolabaiteko identitatea dago osagarriaren eta izenak denotatzen duenaren artean: *la decisión de que se cierre a las tres* sintagman, izenaren denotazioa bat dator perpaus osagarriaren edukiarekin (*que se cierre a las tres*). Beraz, alde horretatik, horrelako egiturek apositibo deituriko perpaus osagarriaren ezaugarri batzuk edukiko dituzte. Beste alde batetik, moduaren hautaketari eta subjektuaren kontrolari bagagozkie, egitura hauek argumentalen ereduari jarraitzen diote, izen hauek oinarri duten aditzetik “jaraunsten” dituztelako aipaturiko azken bi propietateak. Hortik, “misto” deitura, nagusiki apositiboen ezaugarriak eduki arren, aditzetatiko jaraunspenari esker, argumentalen zenbait ezaugarri ere badituztelako.

Euskaraz ere, beharbada, ‘mistotzat’ jo daitezke hurrengo izenak: *agindu, erabaki, promes, uste*. Izen horiek guztiak lotura garbia dute aditzekin²⁰ eta uste izateko da hortik bereganatu dutela argumentuak hautatzeko ahalmena. Beste alde batetik, adjuntuen antz handia dute, izenaren eta perpaus osagarriaren artean identitatezko erlazioa dagoelako: *hitzari eusteko erabakia* sintagman, izenaren erreferentea bat dator osagarriaren edukiarekin, hau da, “erabakia, hitzari eustea da”. Ondorioz, bietariko ezaugarriak dituzte: batetik, adjuntuen antza dute (73-77); bestetik, argumentalen ezaugarri bat (kontrola) dute (78).

ADJUNTUEN JOKAMOLDEA

1. Parafrasia aposizio ez-murrizgarri baten bidez (identitatea)

- (73) a. (Haren) Agindu hori, aurrera segitze(ko)a, alegia, etsigarria da.
 b. (Haren) Erabaki hori, aurrera segitze(ko)a, alegia, etsigarria da.
 c. (Haren) Promesa hori, aurrera segitze(ko)a, alegia, txalogarria da.
 d. (Haren) Uste hori, dirua jasoko duela, alegia, erdi ustela da.

2. Parafraisi predikatiboa (identitatea)

- (74) a. Aurrera segitze(ko)a agindu etsigarria da.
 b. Aurrera segitze(ko)a erabaki etsigarria da.
 c. Aurrera segitze(ko)a promes alaigarria da.
 d. Dirua jasoko duela(koa) uste erdi ustela da.

3. Determinatzaile mugagabea

- (75) a. *Jesusen izena ez berriz aitatzeko *agindu huts batekin*, gehiago gabe, utzi zituzten.
 b. *Bere hitzari zintzo *eusteko erabaki bat* hartu zuen.
 c. *Eskatzen dugun guztia *emango digulako promes batek* lasaitu gaitu.
 d. *Itasadarrak itsasoko ura *zurruptzen zuelako uste bat* zabal zebilen herrian.

4. *haren/horren/honen

- (76) a. Aurrera segitzeko agindua etsigarria da.
 a'. **Haren/horren/honen* agindua etsigarria da (agramatikala aurrekoaren parafraisi gisa)

(20) *Agindu* eta *erabaki* izenak ez ezik, aditzak ere badira, eta beste biek aditza osatzen dute beste osagai baten laguntzaz: *promes egin/promestu, uste izan*.

- b. Aurrera segitzeko erabakia etsigarria da.
- b'. **Haren/borren/bonen* erabakia etsigarria da (agramatikala aurrekoaren parafrasi gisa)
- c. Aurrera segitzeko promesa alaigarria da.
- c'. **Haren/borren/bonen* promesa etsigarria da (agramatikala aurrekoaren parafrasi gisa)
- c. Dirua jasoko duelako ustea erdi ustela da.
- c'. **Haren/borren/bonen* ustea erdi ustela da (agramatikala aurrekoaren parafrasi gisa)

5. Plurala

- (77) a. *Jesusen izena ez berriz aitatzeko *agindu butsekin*, gehiago gabe, utzi zituzten.
- b. *Bere hitzari zintzo *eusteko erabakiak* hartu zituen.
- c. *Eskatzen dugun guztia *emango digulako promesek* lasaitzen gaituzte.
- d. *Itsadarrak itsasoko ura *zurruputzen zuelako usteak* zabal zebiltzan herrian.²¹

ARGUMENTALEN JOKAMOLDEA

6. Kontrola

- (78) a. Jesusen inori ez esateko agindua²²
- b. Jesusen inori ez esateko erabakia [+kontrola]
- c. Jesusen inori ez esateko promesa [+kontrola]
- d. Dirua jasotzeko Jesusen ustea ustel gertatu da. [+kontrola]

1.4. Grimshaw-ren (1990) azterketa: izenen bestelako sailkapena

Bukatzeko, aitortu beharra daukagu, eskaini ditugun ikuspegia eta banaketa —funtsezkoenean, Leonetik egiten duen gaztelaniaren azterketari (1993, 1999) jarraituz burutuak— ez datozela guztiz bat Grimshaw (1990) hizkuntzolariaren azterketarekin. Gaingiroki bada ere, laburbil dezagun azken autore honen ikuspegia.

Nominalizazioa aztertzean, Grimshawk bi eratako izen eratorriak bereizten ditu: a) “gertakari konplexua” adierazten dutenak (*complex event nominals*); b) “gertakari soila” (*simple event nominals*) eta “ondorioa” (*result nominals*) adierazten dutenak. Lehenengoek (*destruction* tankerakoek) “prozesua” adierazten dute eta argumentu-egitura dute (79b); bigarrenek, oster, “prozesu baten ondorioa edo emaitza” edota “gertakari soila” adierazten dute eta argumentu-egiturarik gabekoak dira (80b).

- (21) Dena dela, *uste* izenak inoiz —“itxaropena” azpiadiera duenean— plurala onartzen bide du:
 - a. Nik zure mendekoen ama izanaz oiei mesede eta on andiak *egiteko usteak* nituen! (Arr GB 32)
 - b. Ez bakarrik agindu zion bere laguntza, bai ta ere ondo *aterako zalako uste aundiak*, baliatzen zala Juan San Pauloko Kardenal, Sabinako Obispu, bere biotzeko lagunaren bitartez.
 - c. Urduri egozan, artega, ainbesteko sua ikusi eta ezer *egiteko usteak*, txakur-amesak izan zeitekezalakoan. (Erk BatB 13)

(22) *Agindu* izenaren (eta aditzaren) ezaugarri lexiko-kontzeptualek debekatzen dute interpretazio korreferentziala, aginduak beste norbaitek betetzekoak baitira eta ez norberak betetzekoak. Nolanahi ere, badago nolabaiteko kontrola, *Jesusen* argumentuak eta izenak berak era jakin bateko interpretazioa (ez-korreferentziala) eragiten dutelako.

- (79) a. The enemy destroyed the city.
 b. The enemy's *destruction* of the city.
- (80) a. The physicists claimed that the earth is round.
 b. The physicists' *claim* that the earth is round.

Zenbaitetan, hala ere, anbigutasunak sortzen dira, izen berak bi irakurketak ("prozesua" / "ekintza soila" edo "ondorioa") onartzen dituelako (*expression, examination, development...*). Horrelakoetan, badira zenbait baliabide anbiguotasuna desegiteko: a) *frequent, constant...* moduko aditzondoak gehitzea (81); b) agente gisa interpretatzen den osagaia sartzea (82). Kontua da, "prozesua" interpretazioan ezinbestekoak direla izenaren osagarriak (81b/81c, 82b/82c), aditzaren osagarriak ezinbestekoak diren era berean (81d, 82d).

- (81) a. The expression is desirable.
 b. *The frequent expression is desirable.
 c. The frequent expression of one's feelings is desirable.
 d. We express *(our feelings).
- (82) a. The examination take a long time.
 b. (*)The instructor's examination took a long time. [Agramatikala prozesua adierazteko]
 c. The instructor's examination of the papers took a long time.
 d. The instructor examined *(the papers).

Beraz, 'complex event'/'simple event'-'result event' banaketatik honako ondorio/iragarpen hau eratoritzen da: gertakari konplexua adierazten duten izen eratorrien osagarriak ezinbestekoak izango dira (83a), aditzen osagarriak beharrezkoak diren era berean (83b).

- (83) a. The destroying *(of the city). [Agramatikala parentesi artekoa agertzen ez bada]
 b. They destroyed *(the city). [Agramatikala parentesi artekoa agertzen ez bada]

Grimshawren arabera, goiko (80b) modukoetan, alegia, izen baten mendeko perpau osagarrietan, izenak ez du "prozesua" adierazten: beraz, ez du argumentu-egiturarik eta ondorioz, perpau osagarria ez litzateke benetako argumentu sintaktikoa izango. Hizkuntzalari honen arabera, izenen mendeko perpau osagarriak *beti* dira aukerakoak (84a), are izenari dagokion aditzak argumentuak ezinbesteko dituenen ere (84b):²³

- (84) a. The *announcement/conclusion* (that an investigation has been initiated) was inaccurate.
 b. *They announced. / *They concluded.

(23) Grimshawren arabera, sail honetako izenek, oro har, 'result nominals' direlakoan jokamolde eta propietateak edukiko lituzkete: a) ez dute *frequent, constant* moduko adberbiorik onartzen (**The frequent/constant announcement that they were the greatest eventually became tiresome*); b) plurala onartu beharko lukete (?*The announcements that the problem was solved and that no issues remained were greeted with scepticism*); c) *yesterday's* bezalako adjuntuak onartzen dituzte (*yesterday's statement that the president intends to retire...*); d) ez dute kontrola eragiteko gaitasunik; etab. (ik. Grimshaw, 1990: 73-80).

Gauzak horrela, Grimshawk hiru eratako izenak bereizten ditu:

- (85) a) Perpaus osagarriak onartzen ez dutenak (*dog, cat...*);
 b) Argumentu-egiturarik eduki ez arren, haien egitura lexiko-kontzeptualagatik, perpaus osagarria onartzen edo hautatzen dutenak (*announcement, conclusion, attempt, observation, statement...*);
 c) Argumentu-egitura dutenak ("prozesua" adierako *destruction, observation...*).

Ikuspuntu horretatik, izenen inguruan dabilzan osagai "sateliteak" hiru multzotan sailkatzen ditu: a) modifikatzaile edo adjuntu hutsak (86a); b) berak 'complements' (osagarriak) deitzen dituenak, alegia, izenen mendeko perpaus osagarriak (86b); c) 'sintaxi-argumentuak', argumentu-egitura duten ("prozesua" adierazten duten) izenek hartzen dituzten osagaiak (86c).

- (86) a. *John's dog.* [*John's* = modifikatzaile edo adjuntua]
 b. *The knowledge that Dukakis was ahead.* [perpaus osagarria = 'complement']
 c. *The enemy's destruction of the city* [*the enemy's; of the city* = argumentuak]

Grimshawren teorian, predikatuek duten osagarriak hautatzeko gaitasuna ez da esplikatzen argumentu-egituraren bidez, egitura lexiko-kontzeptualaren bidez baizik. Beraz, ikusmolde horretan, ez da harrigarria argumentu-egiturarik gabeko izenek beren osagarrien hautaketa eragitea (86b): halako izenek ez dute argumentu-egiturarik, baina badute egitura lexiko-kontzeptuala, era jakin bateko osagaiak hautatzea eragiten edo zilegizatzen duena.

Egitura lexiko-kontzeptualaren zeregina oso garbi ikusten da aditzetik eratorritako izena duten perpaus osagarrietan (86b, adibidez: *knowledge < know*). Halako izenek oso lotura garbia dute aditzarekin, halako eran non hurrengo korrelazioa betetzen baita: aditzak nolako osagarriak hartzen dituen, izenak halako osagarriak hartuko ditu (87).

- (87) a. They asserted that the answer was obvious.
 b. Their assertion that the answer was obvious...
 c. They attempted/resolved/offered to leave early.
 d. Their attempt/resolve/offer to leave early...
 e. They decided that he should leave early/to leave early.
 f. Their decision that he should leave early/to leave early...
 g. They requested that he leave early.
 h. Their request that he leave early...

Modifikatzaileen kasuan, aldiz, izenaren egitura lexiko-kontzeptualak ez du jokatzeko inolako eginkizunik. Goiko (86a) adibidean, *John's* modifikatzaile hutsa da eta ez dago *dog* izenaren egitura lexiko-kontzeptualari lotua: jabe bat edukitzea ez da inola ere *dog* hitzaren esanahi lexikoaren eskakizuna.

Grimshawren arabera, modifikatzaileen ezaugarri nagusietako bat kopula bidezko egitura predikatiboa onartzea da (88).

- (88) a. John's dog.
 a'. The dog is John's.
 b. The book by/about/on Chomsky.
 b'. The book is by/about/on Chomsky.

Horrela, izen batzuek (*knowledge, attempt*) hartzen dituzten perpausak ez dira modifikatzaile hutsak, osagarriak baizik. Beraz, ezinezkoa dute parafrasi kopulati-boa:

- (89) a. *The knowledge was the Dukakis was ahead.
 a'. *The knowledge that Dukakis was ahead was ours.
 b. *Their attempt was to climb a mountain.
 b'. *The attempt to climb the mountain was theirs.

Modifikatzaileen bereizgarria —kopula bidezko egitura predikatiboa onartzea (88)— kontuan harturik, ordea, (85)eko sailkapena berridatzi beharrean aurkitzen da Grimshaw. Izan ere, *decision, conclusion, arrangement* moduko izenek —perpaus osagarria hautatzen dutenak— onartu egiten dute predikazio bidezko lotura hori:

- (90) a. Their conclusion/belief/hypothesis/proposal was that there is no relevant data.
 b. Their decision was to leave at six/that they should leave at six.
 c. The arrangement was for them to leave at six.

Gauzak horrela, (90)eko izenek hartzen dituzten perpausak modifikatzailetzat hartzen ditu eta ez —(85)eko sailkapenaren arabera zegokienez— osagarritzat.

Ondorioz, Grimshawren azterketaren (1990) eta gurearen —Leonettirenaren (1993, 1999)— artean dagoen desberdintasun nagusia 'argumentu sintaktikoak' ulertzeko ikusmoldean dago. Gure azterketan, izenak bere "osagarrien" kategoriazko eta semantikazko hautaketa eragiteko izan dezakeen gaitasunean oinarritu gara argumentuak adjuntuetatik bereizteko. Grimshawren arabera, ostera, osagarriak hautatzeko ahalmenak ez du zerikusi zuzenik argumentu-egiturarekin, izenen egitura lexiko-kontzeptualarekin baizik. Perpaus bat osagarritzat hartzen duten izenek ez dute, oro har, argumentu-egiturarik ('complex event nominals' ez direlako), eta haien egitura lexikoa da perpaus bat osagarri modura hautatzea zilegizatzen duena. Bestalde, (90)ean ikusi denez, perpaus osagarri horietako batzuk adjuntuak edo modifikatzaileak dira, eta beste batzuk (89) 'osagarriak' (adjuntu edo modifikatzaileen eta argumentuen bitarteko kategoria). Baina, edozein moduz ere, izenen mendeko perpaus osagarriak, oro har, ez lirateke izango 'argumentuak'. Deiturak eta sailkapenak gorabehera, adostasuna egongo litzateke bi ikusmoldeen artean perpaus osagarri adjuntuak (modifikatzaileak) eta ez-adjuntuak ('argumentalak' gure terminologian, 'osagarriak' Grimshawrenean) bereizterakoan eta izen jakin batzuek perpaus bat osagarritzat hartzeko duten gaitasuna azpimarratzerakoan.

Bukatzeko, gure aldetik, zerbait gaineratu nahi genuke izenen mendeko perpaus osagarrien hautazko edo aukerako izaera dela eta (ik. supra (84) eta (5)). Beheko (91a)

modukoak argumentuaren edo osagarriaren faltagatik agramatikalak baldin badira, antzeko gabezia nabari da (91b) tankerakoetan parentesi arteko perpaus osagarria kentzen bada: euskaraz, behintzat, badirudi testuinguru batzuetan beharrezkoa izan daitekeela perpaus osagarria.

- (91) a. *Uste zuen.
 b. Egin zuen ardoa, eta *(ura bezala zelako) ustean edan zuen behar baino gehiago.
 c. *Espero dut.
 d. Batzuetan goseak egoten naiz, baina orduan *(hurrengo egunean jateko) esperantzan kantatu egiten dut.

Beraz, gorago esan bezala, ez du ematen osagaien beharrezkotasuna irizpide erabakigarritzat hartu behar denik (supra 1.1).

2. Perpaus-egiturak eta izen-egiturak: predikatu-egituren aldeko joera

Perpaus osagarrien gobernatzailea izena edo izenaren gainean eraturiko predikatu-egitura izan daitekeelarik, aztertu nahi izan dugu mendeetan zehar ba ote den alderik egitura bat eta bestearen agerpen-maiztasunean. Izan ere, pentsa daiteke diakronian gertatzen diren aldaketa semantikoen ondoren sor daitezkeela hainbat predikatu-egitura, edo alderantziz, hainbat izen erabil daitezkeela gaur egun perpaus izenlaguna alboan dutela, inguruko hizkuntzen eta itzulpenaren eraginaren ondorioz. Baina oro har, ezin esan daiteke azken mendeetan hizkuntzak alde baterako edo besterako joera nabarmena erakusten duenik. Esan daiteke, eskuarki, maizago erabiltzen dituela euskarak predikatu-egiturak perpaus osagarrien gobernatzaile, batez ere ekialdeko euskalkietan. Era berean, predikatu-egitura nagusitzen da testu zaharrenean (XIX. mendera arte). Gipuzkeraz eta bizkaieraz, nagusitasun hori ez da hain nabarmena; izan ere perpaus izenlagun asko ageri da azken bi mendeetako testuetan, bereziki 'uste' izenaren ingurukoak.

Ondoko taulek erakusten dute zein den mendez mende bat eta bestearen agerpen-kopurua. Kontuan izan behar da ez dagoela datuok garaiaren arabera (taularen ezker aldetik eskuin aldera) irakurtzerik, erabili den testu eta corpusaren arabera (delako agerpen-kopurua; balio dezakete, ordea, taula biak erkatzeko, erkaketa horrek erakusten baitu tradizioan bezala gaur egun ere maizago dugula predikatu-egitura perpaus osagarrien gobernatzaile. Dena den, datu hauek orokorrak dira eta aurreraxeago emango ditugu datu zehatzak, hitzez hitz. Azken finean, batzuetan zail gertatzen da erabakitzen predikatu-egitura dugun edo izen soila. Hainbat adierazlek pentsaraz diezaguke hurbilago gaudela izenetik (mugatzzailea izatea, kasu-marka eramatea...) edo predikatu-egituratik (egitura osoaren ordena bereko agerpen-maiztasun handia, izena mugatzailerik gabe...), baina erabakia hiztegiak baino ezin du eman, funtsean arazo lexiko-semantiko baten aurrean gaudelako. Hortaz, ondoko taula osatzeko agerpen bakoitza batera edo bestera sailkatu dugu, nahiz eta hauetako asko zalantzakoak gertatu zaizkigun.

1. Taula: IZENLAGUN-EGITUREN BILAKAERA

	1600	1600-1650	1650-1700	1700-1750	1750-1800	1800-1850	1850-1900	1900-1950	1950>	GUZTIRA
B						70	45	79	32	226
G				1	68	60	130	120	159	538
L	8	32	18	2	11	18	13	12	8	122
Z			1		1		1	1		4
GN							1	1		2
BN	1							3	4	8
Bat									46	46
Guzt.	9	32	19	3	80	148	190	216	249	946

2. Taula: PREDIKATU-EGITUREN MENDEKO OSAGARRIEN BILAKAERA

	1600	1600-1650	1650-1700	1700-1750	1750-1800	1800-1850	1850-1900	1900-1950	1950>	GUZTIRA
B						83	23	52	18	176
G				1	34	63	92	107	153	450
L	14	44	63	33	36	41	103	21	56	411
Z			15		4	4	4	1		28
BN					1		1	1	17	20
Bat									81	81
Guzt.	14	44	78	34	75	191	223	182	325	1166

3. Gobernatzailertzat predikatu-egitura daukaten perpau osagarriak

Atal honetan banan-banan aztertu ditugu izenak, baina zein aditzekin ageri diren eta aditz bakoitzarekin nola osatzen den perpau osagarria aintzat hartuz. Horretaz gain hainbat eragile jorratu ditugu, hala nola, a) subjektu-erreferentziakidetetasuna (perpau nagusiak eta osagarriak subjektu bera dutelarik joera handia dago perpau osagarriaren aditza jokatu gabea izateko), b) erreferente berriak zehaztu beharra (testuan aurretiaz aipatu gabeko erreferente baten agerpenak isla du aditza jokatu edo jokatu gabea izatean; aintzat hartu behar da aditz jokatu gabeak ez duela pertsona-markarik), c) aspektua (aspektua [+ burutua] eta aditza jokatu gabea dituelarik, perpau osagarriak ez du *-t(z)eko* atzizkia hartzen, perpau jokatu gabeen atzizkirik ohikoena alegia, partizipioari gehitzen zaion *-aren* hondarkia baizik; horren erakusgarri *damu* izena dugu), d) izenaren adiera (izenak hartzen duen adierak eragina izan dezake perpau osagarriaren forman: esaterako, *uste* izenak zein adiera hartzen duen, jokatu edo jokatu gabea da perpau osagarriaren aditza), e) kasu-marka, hau da, izena kasu absolutibo edo bestetan (inesibo, sozietibo, instrumentalean) agertzea: *EGLU V*-en arabera (1999: 156), izena inesibo, sozietibo edo instrumentalean dagoelarik eta perpau osagarriak zein menderagailu [*-(e)la, .../-(e)lako*] hartzen duen, predikatu-egituraren (*etorriko dela beldurrez*) edo izenaren (*etorriko delako beldurrez*)

mende dago perpaus osagarria; horren harian, lan honetan aztertu da bi elementu gobernatzaile horietarik zeinen mende ageri diren gehienbat perpaus osagarriak izena deklinabide-kasu horietarik batean dagoelarik. Gainerako deklinabide-kasuak, bestalde, (hots, inesibo, soziatibo, instrumental eta absolutiboaz kanpokoak) “gainerakoak” sailean sartuak ditugu; haietan deklinaturik izenak mendeko ditu perpaus osagarriak corpuseko erakusgai guztietan (alegia, ez du predikatu-egiturarik osatzen aditzarekin):

- (92) Ezpairik gabe, aitor arrigarri ta unkiagarri onek indar aundia ematen dio *Jainko ba-delako usteari*; batez ere, aditzera ematen digu ba-dituela gure iza-teak lokarri autsi-eziñak siñeste onekin. (Vill *Jaink* 028)
- (93) Orduan Boozek erran zioen ahaide hari khentzeaz bere zapata, *bere zuzena utzten zioelako seinaletzat*. (Lg I 249)

Eta f) orobat hartu behar da aintzat absolutiboan dagoelarik zer betekizun duen izenak sintaxi-egitura eta mintzagai-egitura; deklinabide-kasu horretan, izan ere, izenak predikatu-egitura osatzen du aditzarekin baldin eta ez subjektu ez mintzagai ez bada.

- (94) (a) *Ainbeste armadun mendean zeuzkalako berria* Errege baten gogoa bete, eta biotza zabaltzeko adiña bazan; baña Dabid'ek etzuen poz andirik artu. (Lard 205)
- (b) *Berria hainbeste armadun mendean zeuzkala...

AGINDU

Predikatu-egitura		
- <i>(e)LA agindua</i>	<i>etorri</i>	(1)
Izenlagun-egitura		
- <i>t(z)eko agindua</i>	<i>bete</i>	(2)
- <i>t(z)eko agindua</i>	<i>eman</i>	(5)
- <i>t(z)eko agindua</i>	<i>etorri</i>	(1)
- <i>t(z)eko agindua</i>	<i>hautsi</i>	(6)
- <i>t(z)eko agindua</i>	<i>hartu</i>	(1)
- <i>t(z)eko agindua</i>	<i>izan</i>	(1)
- <i>t(z)eko agindua</i>	<i>ukan</i>	(1)
Gainerakoak		(10)

Bistakoa denez, perpaus izenlagun jokatu-gabeak erabiltzeko joera nabaria dago *agindu* izenarekin (predikatu-egitura gobernatzaile duen adibide bat besterik ez dugu aurkitu), haren bi adieretan: “mandatu” eta “promesa” (aitortu behar dugu, dena dela, testuinguru osoa ez daukagula-eta, zenbaitetan zail dugula bereizten bi adiera horietarik zein darabilgun). Perpaus osagarriak jokatu-gabeak badira ere, ez da guztietan betetzen subjektu-erreferentziakidetasuna perpaus nagusi eta mendekoaren artean (haren betetzea dugu arruntena perpaus osagarri jokatu-gabeetan); horrela, *eman* aditzarekin, esaterako, perpaus nagusiko zehar-osagarriaren eta mendeko perpausiko subjektuaren artean dugu erreferentziakidetasuna eta ez subjektuen artean, ondoko adibidean ikus daitekeen bezala:

- (95) Orduan eraman zuen deabruak iri sandura Yerusalemera), yaurretxearen galdurrean ezarri zuen ta esan zion: Yainkoaren semea bazera, egotzazu zere burua or bera; idatzia baitago: [ø], *Zu zaintzeko agindua eman die bere [Aingeruari]*, beren eskuetan yasoko zaituzte, zure oñak arrien bat yo ez dezan. (Ir YKBiz 47)

AITZAKIA

Predikatu-egiturak:

-(e)LA aitzakia	eman	(2)
-(e)LA aitzakia	ukan	(1)
-(e)LA aitzakiatzat	hartu	(3)
-(e)LA aitzakiatzat	eman	(1)

Izenlagun-egitura

-(e)LAKO aitzakiarekin	ø	(4)
-(e)LAKO aitzakian	ø	(11)
-(e)LAKO aitzakiaz	ø	(3)
-t(z)eko aitzakiak	eman	(1)
-t(z)eko aitzakiarekin	ø	(10)
-t(z)eko aitzakian(tan)	ø	(9)
-t(z)eko aitzakiaz	ø	(1)
Gainerakoak		(2)

Izen honen inguruan adierazteko da oro har gutxitan dugula predikatu-egituretan tarteko, eta gehienbat adjuntu gisa ageri dela, inesibo, sozatiibo edo instrumentalean deklinatua. Izena kasu horietan egonik izenlagun dira perpaus osagarriak, jokatuak zein jokatugabeak. Jokatugabeetan subjektu-erreferentziakidetasuna gertatzen da perpausen artean; jokatueta, oster, erreferentziakidetasuna duten zein ez duten erakusgaiak aurki daitezke.

ALBISTE

Predikatu-egitura

-(e)LA albistea	bidali	(1)
-(e)LA albistea	eduki	(1)
-(e)LA albistea	egon	(1)
-(e)LA albistea	ekarri	(1)
...albistea	eman	(1) (zati-zehargaldera)
...albistea	hartu	(2) (zelan...-n)
-(e)LA albistea	ibili	(1)

Izenlagun-egitura

-(e)LAKO albistea	eraman	(1)
-(e)LAKO albistea	barreiatu	(1)
-(e)LAKO albistearekin	ø	(1)
Gainerakoak		(1)
-t(z)eko albistea	ekarri	(1)

Izen honen perpaus osagarriak predikatu-egituren zein izenen mendeko ageri zaizkigu (lehenengoetarik bigarrenetarik baino gehiagotan baina), eta bat ez beste

guztiak jokatuak dira. Izenlagun diren kasuetatik (izen-sintagman tarteko diren kasuetatik, alegia), bitan perpaus osagarriak mintzagai dira eta beste bietan *albiste* izena absolutiboaz bestetan dago: batean soziationean eta bestean ergatiboan.

ARRASTO

-(e)LA *arrasto* *atera* (1)

AZTARNA

-(e)LAKO *aztarna* *aurkitu* (1)
 -(e)N *aztarna* *aurkitu* (1)
 -(e)LAKO *aztarna* *ikusi* (1)
 ...*aztarna* *utzi* (1) (zati-zehargaldera)

BELDUR (ikus. Alberdi ag.:2.7)²⁴

BERME

-(e)LA *berme* *izan* (2)
 -(e)LA *berme* *jarri* (1)
 -(e)LA *berme* *ukan* (5)
 -t(z)eko *berme* *izan* (1)

Lehen ere esana badugu ere [Alberdi (ag.); 2.8.], interesgarri deritzogu berriro aditzera emateari oraingo honetan atributuzko perpausak ditugula eta ez predikazio-perpausak (ugarienak corpusean). Haietan *berme* izenak predikatu-osagarriaren betekizuna du.

BERRI

Predikatu-egitura

-(e)LA *berria* *banatu* (4)
 ...*berria* *banatu* (1) (zati-zehargaldera)
 -(e)LA *berria* *barreiatu* (2)
 -(e)LA *berria* *ekarri* (7)
 ...*berria* *ekarri* (1) (zati-zehargaldera)
 -(e)LA *berria* *eman* (2)
 -(e)LA *berria* *eraman* (2)
 ...*berria* *eraman* (1) (zati-zehargaldera)
 -(e)LA *berria* *etorri* (2)
 -(e)LA *berria* *bedatu* (4)
 -(e)LA *berria* *belarazi* (1)
 -(e)LA *berria* *heldu* (2)
 -(e)LA *berria* *jakin* (1)
 -(e)LA *berria* *ukan* (3)
 ...*berria* *ukan* (1) (zati-zehargaldera)
 ...*berria* *egon/izan* (1) (zati-zehargaldera)

(24) Aipu dugun artikulua honen lehenengo zatia da (autore berberek egina); ezin zehaz dezakegu ordea haren argitaratze-lurtea, bigarren zati hau idazten ari den araoan argitaratu gabe baitago. Horren kariaz, eta geroago ere berriro aipatu behar izango dugunez, aurrerantzean "Alberdi (ag.);" izendatuko dugu.

Izenlagun-egitura

-(e)LAKO berria	<i>aditu</i>	(2)
-(e)LAKO berria	<i>adierazi</i>	(1)
-(e)LAKO berria	<i>barreiatu</i>	(1)
-(e)LAKO berria	<i>ekarri</i>	(1)
-(e)LAKO berria	<i>eman</i>	(1)
-(e)LAKO berria	<i>eraman</i>	(1)
-(e)LAKO berria	<i>bedatu</i>	(3)
-(e)LAKO berria	<i>belduliritsi</i>	(2)
-(e)LAKO berria	<i>jakin</i>	(1)
-(e)LAKO berria	<i>ukan</i>	(1)
-(e)LAKO berria	<i>zabaldu</i>	(2)
-(e)LAKO berriarekin	\emptyset	(6)
Gainerakoak		(4)

Albiste izenarekin gertatu bezala, *berri* izenarekin ere jokatuak dira perpaus osagarri guztiak, predikatu-egituraren zein izenaren mende egon. Izenlagun gisa, ondoko kasuotan agertzen dira:

a) predikatu-egituraren perpaus osagarriaren ordezeko izanik²⁵

- (96) (a) Etxerakoan, bere morroiak bidera atera zitzaizkion, ta *bere semea bizi zalako berria eman zioten*. (Ir YKBiz 075)
 (b)(...) berria eman zioten bere semea bizi zela

b) mintzagaien

- (97) Batzarrearen bi mandatarari oiek, San Pablo eta San Bernabe'rekin batean, Antiokia'ra joan ziran: eta ain ondore negargarriak izan zitzaizkien despita, *guzien gogora zapaldu zalako berria* zer poz eta atsegiñekin ango Kristauak artu zuten esatea, erraz ez da. (Lard 510)

c) subjektuan

- (98) *Ainbeste armadun mendean zeuzkalako berria* Errege baten gogoa bete, eta biotza zabaltzeko adiña bazan; baña Dabid'ek etzuzen poz andirik artu. (Lard 205)

d) izena absolutiboaz bestetan dagoelarik

- (99) Gaztea zen oraindik Fernandez ta ondasunduna, ta beregandik bere gaitza kendu naiez, barber-tan, medikutan ta sendagaitan gastatzen zuen kupide bage; baña eriarrentzat etziran deuserako barber-medikuen alegiñak eta sendagai guzien indarrak, eta guzien ondoan gelditu zen iltzeko tranzean ta *elizako gauzak artu behar zituvelako berriarekin*. (Mb IArg II 333)

Berri izena soziatiiboan dagoelarik, esaterako, *promes* edo *esperantza* izenekin ez bezala, corpusean ez da aurkitu *elizako gauzak hartu behar zituela berriarekin* ez *berriarekin elizako gauzak hartu behar zituela* gisako segidarik. Hau da, corpusean ez dago *berriarekin* predikatu-egituraren erakusgairik.

(25) Hiztuna bere eskuko da perpaus osagarria predikatu-egitura horren edo izenaren mendean jartzeko.

e) mendeko perpausen barruan, baldin eta hauen menderagailua azken buruan jarria bada; hona azken kasu honen bi adibide:

- (100) Etzuen orrenbat galdu Davidek bere seme gaizto Absalon galdu zuen aldian, ta galdu bazuen ere berari bere erreinu guzia kenzera zetorrela ta beraren soldadu berei eman zien batall gaiztoan, *ill zelako berria aditu zueneko*, damuz, bihotzeko miñez ta naigabez beterik asi zen esaten: Absalon, nere nere seme maitea, nere seme Absalon, nork eman lezakedan zure ordezi ni ill ta zu bizirik gelditzea... (Mb IArg I 172)
- (101) Bazirudien, eta Amalek'tar ark uste izango ere zuen, Dabid'gandik sari andiren bat artuko zuela, *legez eta bidez zegokion Errege-aulkia Saul illarekin ustuzala, eta berak eseri baizik etzuelako berria eraman zuenean*; baña Dabid zuzen-onak etzuen era artan odoldutako aulkirik nai, eta are gitxiago odol-isurle batgandik albista hura artzerik: bada, Dabid Israel'ko Errege egiazkoa izanak etzion Saul iltzeko eskurik iñori ematen, eta eskua ezarri ziona, kastigatu nai izan zuen. (Lard, 183)

Menderagailua azken gunehorretan ez dagoenean, aldiz, (adibidetegian denborazko perpausentzat gertatzen da batez ere hori) predikatu-egituren mende ageri da perpaus osagarria (erakusgai batean izan ezik):

- (102) Horrelako irakasenez eta zaraman bizitze sainduaz argitu zituen luzez ikasleak, eta aintzina ere hari zen lan berari, *jakin zuenean berria, Erromako enperadorak hari zirela* Esiptoan atxeman zetzazketen giristino guzien preso altxarazten eta hilarazten. (Jnn SBi 127)
- (103) *Berria barreiatu zenean preso zela*, goiz arrats ez zen jendea haren presondegiathertzen, eta guziak hunkituak itzultzen ziren haren saindutasunaz, Jainkoarentzat haren amodio khartsuaz, etsaizentzat haren karitate miragarriaz. (Laph 088)

DAMU

Predikatu-egitura

-t(z)ea <i>damu</i>	<i>ukan</i>	(8)
-t(z)ea <i>damu</i>	<i>izan</i>	(1) (nor-nori)
-t(z)eko <i>damu</i>	<i>izan</i>	(3) (nor)
-t(z)eko <i>damua</i>	<i>hartu</i>	(1)
partizipioa + <i>damu</i>	<i>ukan</i>	(24) (+burutua)
partizipioa + <i>izana damu</i>	<i>ukan</i>	(7) (+burutua)
partizipioa + <i>damua</i>	<i>ukan</i>	(2) (+burutua)
partizipioa + <i>damutan</i>	<i>egon</i>	(2) (+burutua)

Izenlagun-egitura

-(e)LAKO <i>damu</i> + hondarkia	\emptyset	(22)
partizipioa + -aren <i>damu</i> + hondarkia		(5) (+burutua)
-t(z)eko <i>damuak</i>	<i>ukan</i>	(1)

Damu izenari buruz aspektua dugu aipakizun, [+burutu] aspektua nagusi baita haren perpaus osagarrietan, hala jokatu nola jokatugabeetan (hauexek ditugu ugariek adibidetegian). Nabarmentzeko da, berebat, zein bitartekoz adierazia den buru-

tasun hori jokaturgabeetan: predikatu-egituretan zein izen-sintagmetan (hau da, perpaus osagarria izenlagun izanik) partizipioa da perpaus osagarriaren aditza; baina lehenengoetan absolutiboan dago deklinatua (104) eta bigarrenetan berriz jabego-genitiboan (-en) (105):

(104) *Damu dot, Jauna, biotz osotik zeu ofenditua.* (CatAnz 1.)

(105) San Agustinek diño: Baldin damuturik, garbaiturik bazagoz lengo egiñaz, eztozu geiago egin bear; ta egiten badozu agiri da eztozula lengo deungero egiñaren damurik. (A@4n GGero 307)

Jokatuetan, “partizipioa + aditz laguntzailea” forma ageri du adizkiak.

Aspektua [-burutua] denean, bestalde, *-t(z)en* edo *-ko* aspektu-marka dauka erantsia adizkiak perpaus osagarria jokatua denean. Jokaturgabea delarik, berriz, aditz-izen gisa ageri da perpaus osagarria, *-t(z)ea* edo *-t(z)eko* bukaerarekin predikatu-egituretan eta *-t(z)eko*-rekin izenlagunetan —aintzat hartzeko da izenlagunaren erakusgai bat besterik ez dugula—.

Esan behar da, bukatzeko, *damu ukan* aditz-perifrasian absolutiboan ez ezik instrumentalean ere ageri direla partizipioa eta aditz-izena. Halakoetan, baina, mende-ko perpausa ez dugu perpaus osagarri, adberbiozko baizik.

DUDA

Duda

egin

<i>-(e)LA duda</i>	<i>egin</i>	(1)
<i>-(e)LA dudarik ez</i>	<i>egin</i>	(9)
<i>zehargaldera + duda</i>	<i>egin</i>	(2)
<i>-t(z)eaz dudarik ez</i>	<i>egin</i>	(4)
<i>-tzera dudarik ez</i>	<i>egin</i>	(1)

egonlizan

<i>zehargaldera + duda</i>	<i>egonlizan</i>	(2)
<i>...-(e)LA dudarik ez</i>	<i>egon</i>	(36)

etorri

<i>zehargaldera + duda</i>	<i>etorri</i>	(1)
----------------------------	---------------	-----

izan

<i>zehargaldera + duda</i>	<i>izan</i>	(1)
<i>-tzera dudarik</i>	<i>izan</i>	(1)

ukan

<i>-(e)LA dudarik ez</i>	<i>ukan</i>	(21)
<i>zehargaldera + duda</i>	<i>ukan</i>	(2)
<i>-t(z)eaz dudarik ez</i>	<i>ukan</i>	(1)

eduki

<i>-(e)LA dudarik ez</i>	<i>eduki</i>	(1)
--------------------------	--------------	-----

hartu

<i>-(e)LA dudarik ez</i>	<i>hartu</i>	(1)
--------------------------	--------------	-----

Dudan

∅	zehargaldera + <i>dudan</i>	∅	(2)
	zehargaldera + <i>duda-mudan</i>	∅	(1)
<i>eduki</i>	zehargaldera + <i>dudan</i>	<i>eduki</i>	(1)
<i>egin</i>	-(e)LA <i>dudan</i>	<i>egin</i>	(1) (ezezkakoa)
<i>egon</i>	-(e)LA <i>dudan</i>	<i>egon</i>	(1) (ezezkakoa)
	zehargaldera + <i>dudan</i>	<i>egon</i>	(10)
<i>geratu</i>	zehargaldera + <i>dudan</i>	<i>geratu</i>	(3)
...	zehargaldera + <i>dudan</i>	<i>ibili</i>	(1)
	zehargaldera + <i>dudan</i>	<i>sartu</i>	(1)
	-(e)LA <i>dudan</i>	<i>ipini</i>	(1) (ezezkakoa)

Izen honen perpaus osagarrien inguruan lehenik eta behin adierazi behar da ez dugula haietarik bat ere aurkitu corpusean izenlagun gisa, ez jokatueta ez jokatugabeetan, eta bigarrenik banaka batzuk direla (7 besterik ez) jokatugabeak; halakoa aditz-izen gisa ageri dira, *-t(z)ez* edo *-t(z)era* bukaerarekin.

Perpaus osagarri jokatupei dagokienez, bitarikoak ditugu formari begira: *-(e)LA* atzizkidunak eta zehargalderak. Forman ez ezik, sintaxian eta semantikan ere ageri dituzte, ordea, bereizgarriak. Horrela, *-(e)LA*-dunak —corpuseko bat izan ezik— ezezkako perpaus nagusien osagarri dira; haietan izena (*duda*) partitiboan dago batik bat, eta haien bidez gertakari baten baieztapena iradokitzen da; edo, bestetara esanez, ez da *dudan* jartzen gertakari hori —balio faktiboa hartzen du—:

- (106) Santa Katalina Sienekoaren bizitzean horrenbat espirituero eramaitza ega goramendu, horrenbat zuzurziako hitz, bai eta hark egin predikuak ikusi ditudanean, *eztut egin dudarik bere zeruko esposaren bibotza eraman zuela kontemplazioneko begi hartaz*; [...]. (SP Phil 379)

Zehargalderak, aldiz, baiezkako perpaus nagusien osagarri ditugu; hauetan inesi-boan dago gehienbat izena; eta, adierari dagokionez, gertakari bat jazo edo ez jazotzearen inguruko *duda* edo zalantza adierazten dute —balio ez-faktiboa hartzen dute—:

- (107) Zeruko glorian Jaungoikoaren edertasuna beti ikusi, ta gozatzeko ni izanik: *ditxa ori izango dedan, edo ez, dudan nago*. (Cb Eg II 017)

ERABAKIA

Predikatu-egitura

-(e)la erabakia	<i>hartu</i>	(2)
-t(z)ea erabakia	<i>hartu</i>	(1)

Izenlagun-egitura

<i>-t(z)eko erabakia</i>	<i>hartu</i>	(10)
<i>-t(z)eko erabakia</i>	<i>eman</i>	(1)
Gainerakoak		(2)

Bistakoa denez, *-t(z)eko erabakia* segida da nagusi; hartan perpaus osagarria izenlaguna da eta jokatu gabea. Esan behar da, ohar gisa, erakusgairik gehienak XX. mendekoak direla.

ESPERANTZA

Predikatu-egitura

<i>(e)la erabakia</i>	<i>hartu</i>	(2)
<i>(e)la esperantza</i>	∅	(2)
<i>-(e)LA esperantza</i>	<i>galdu</i>	(1)
<i>-(e)LA esperantza</i>	<i>hartu</i>	(1)
<i>-(e)LA esperantza</i>	<i>ukan</i>	(63)
<i>-(e)LA esperantza</i>	<i>izateko da</i>	(3)
<i>esperantza...-t(z)eko</i>	<i>ukan/eduki</i>	(5)
<i>-(e)LA esperantzetan</i>	<i>egon/izan</i>	(3)
<i>subjuntiboa esperantzan</i>	<i>egon/izan</i>	(1)
<i>esperantzatan...-t(z)eko</i>	<i>izan</i>	(1)
<i>-(e)LA esperantzarekin</i>	∅	(5)
<i>-(e)N esperantzarekin</i>	∅	(2)
<i>-(e)LA esperantzaz</i>	∅	(1)

Izenlagun-egitura

<i>-(e)LAKO esperantza</i>	<i>eman</i>	(1)
<i>-(e)LAKO esperantzan</i>	∅	(4)
<i>-(e)LAKO esperantzarekin</i>	∅	(4)
Gainerakoak		(4)
<i>-t(z)eko esperantza</i>	∅	(3)
<i>-t(z)eko esperantza</i>	<i>ukan/eduki</i>	(10)
<i>-t(z)eko esperantza</i>	<i>egon</i>	(3)
<i>-t(z)eko esperantzarekin</i>	∅	(7)
<i>-t(z)eko esperantzan(tan)</i>	∅	(8)
<i>-t(z)eko esperantzaz</i>	∅	(1)
<i>-t(z)eko esperantzarik gabe</i>	∅	(5)
Gainerakoak		(10)

Esperantza izena osagai duten egituretarik *esperantza ukan/eduki*²⁶ da, ezbairik gabe, ugariena: guztira 78 agerraldi. Haietarik, taulan ageri denez, 63tan jokatu da

(26) Adierazi behar da ugariago ageri dela *ukan* aditza *eduki* aditza baino. Esaterako, jokatu 63 erakusgaietarik 3tan baizik ez da *eduki* aditzaz eraikia predikatu-egitura hau.

perpau osagarriaren aditza eta 15etan jokatu gabea. 15 hauetarik 5 predikatu-egituraren mendeko perpau sak dira (*esperantza ukan/eduki...-t(z)eko* hurrenkera ageri dute) eta gainerako 10ak izenlagunak.

Esperantzan egon/izan andanari²⁷ dagokionez, haren bost agerraldi besterik ez dugu. Lautan jokatu da perpau osagarria eta bosgarrenean jokatu gabea. Eta bostak predikatu-egituratzat jo behar ditugu: perpau osagarri jokatu gabe bakarra ere (108), *-t(z)eko*-duna, harakotzat jo behar da, *esperantza* izenari ez datzekio eta.

- (108) *Baldin bazina esperantzatan hemendik urtbe baten buruan erdiesteko iaun handi batenganik zenbait kargu edo errenta, ez lizateke erhokeria handia, bitartean, anarteraifoko denboran, iaun haren kontra ibiltzea?* (Ax, 117)

Bestalde, badirudi “perpau osagarria + *esperantzan/esperantzarekin/esperantzaz* \emptyset ” egituretan (aditzik lagun hartu gabeak haiek) joera handixeago dagoela izen-sintagma (109) erabiltzeko predikatu-egitura (110) baino: hogeita hamabi agerraldietatik bederatzi ditugu predikatu-egituretan sailkatuak, dela perpau osagarria, jokatu izanik, *-(e)LA* atzizkiak osatua delako (8 aldiz) (110), dela jokatu gabea delarik izenaren ezkerreko guneaz bestetan ageri delako (behin) (111).

- (109) Utzazu beraz burutik buruan darabillazun erhokeria hori, egunetik egunera, heriotzeraifno luzatuz eta ephe hartuz, *orduan erremediatuko zarelako esperantzarekin*, anarteraifno bekhatutan egoite hori. (Ax, 145)
- (110) Aloña mendian daukagu Birjiña bat arantzan, zerbait esan nai nuke nik orren alabantzan, *lagunduko didala nago esperantzan*, beragatikan asi naiz orren konfiantzan. (PE, 104)
- (111) *Baldin bazina esperantzatan hemendik urtbe baten buruan erdiesteko iaun handi batenganik zenbait kargu edo errenta, ez lizateke erhokeria handia, bitartean, anarteraifoko denboran, iaun haren kontra ibiltzea?* (Ax, 117)

Azterketa honetan tarte berezia merezi du egitura batek, “perpau osagarria + *esperantza* \emptyset ” egiturak alegia; adberbio antzera jokatzen baitu izena absolutiboan dagoelarik ere. Hau da, segida hau berdina da betekizun sintaktikoan aurrekoekin, hots, izena inesibo, soziatibo edo instrumentalean daukatenekin:

- (112) Zeren zuek bizitzen zareten bezala, bizitzen zaretelarik ere, alegeraki, deusen beldur gabe, *salbatzeko esperantza*, eta esportzu handi batekin zabiltzate. (Ax, 98)
- (113) Myndian ikhusten dvgvn gaiza gvzietarik batere ezta heioa beno egunkalagorik, alabadere inhur edo gvtik dirade hari khostvmatvrik beriaz lotsa eztenik ta mila lekua urthuts haren ihesi gogo honez egin elirokianik, *esperantza bidietan eziala bathuren*. (Egiat, 165)

Egitura honetan, bestalde, goiko bi erakusgaietan ageri denez, jokatu gabea (112) zein jokatu (113) izan daiteke perpau osagarria, eta are predikatu-egituraren mendeko perpau gisa agertu ere, (113) adibidean bezala.

(27) Izen horren pean ondoko predikatu-egiturak dira sartuak: *-(e)LA esperantzatan egon*, subjuntibo + *esperantzan egon* eta *esperantzatan...-t(z)eko izan*.

Subjektu-erreferentziakidetasunari dagokionez, perpaus osagarri jokatu gabeen erakusgai guztietan gertatzen da, perpaus nagusiaren eta mendekoaren artean. Haren izateak ez dakar berekin, ordea, aditz jokatu gabea ezinbestean erabili beharra; bada, jokatu ugartan ere aurki daitezke, ondoko erakusgai dugun bezala:

- (114) (f) Beraz [zuk]; *esperantza abal dukezu*, [zuk]; *eztuzula oraino neurria bethe*. (Ax, 83)

FIDANTZIA

-(e)LA <i>fidantzia</i>	<i>ukan</i>	(1)
-t(z)eko <i>fidantziarekin</i>	∅	(1)

FROGA

-(e)LA <i>froga</i>	<i>egon/izan</i>	(1)
-(e)LA <i>froga</i>	<i>hartu</i>	(1)
-(e)LA <i>froga</i>	<i>izan</i>	(1)
-(e)LA <i>froga</i>	<i>ukan</i>	(2)
-(e)LA <i>froga</i>	<i>utzi</i>	(1)
zati-zehargaldera + <i>froga</i>	<i>izan</i>	(1)
-(e)LAKO <i>froga</i>	<i>izan</i>	(1)
-(e)LAKO <i>froga</i>	<i>ukan</i>	(1)

Taulan agerienez, izen honen predikatu-egituretan, jokatuak eta -(e)LA atzizkiak eraikiak dira perpaus osagarriak gure adibidetegian. Perpaus osagarria izenlagun den bi kasuei dagokienez [-(e)LAKO *froga*], batean [115 (a)] predikatu-egitura erabil liteke izen-sintagmaren orde; hau da, zilegi genuke horretan -(e)LAKO ez baina -(e)LA atzizkia baliatzea [115 (b)]. Beste kasuan (116), ordea, ez dago ordezte hori egiterik; hartan, alabaina, *froga* izena perpaus nagusiaren mintzagai da, eta halakoe-tan, perpaus osagarriak izena besterik ez baitu hartzen gobernatzaile, -(e)LAKO atzizkia erabiltzen da:

- (115) (a) Burtu ona zukela ezin ukatua, bainan *nibun ez bezalakoa zitakelako frogarik ez dugu*. (Ardoy SFran 299)
 (b) ... ez dugu frogarik inon ez bezalakoa zitekeela.
- (116) Gure burubei nahi diotzotegu gerizatu onesten ditugun hurriskiak: *bek onesten ditugulako froga, da*, hekien gordetzeko dugun atenzioea. (Mih 025)

GALDERA

zehargaldera + <i>galdera</i>	<i>egin</i>	(2)
-------------------------------	-------------	-----

HITZ

-(e)LA <i>hitz</i>	<i>eman</i>	(1)
--------------------	-------------	-----

IRITZI

-(e)LA <i>iritzi</i>	<i>egin</i>	(1)
-(r)en <i>iritzia</i>	<i>izan...-(e)LA</i>	(6)
-(e)LAKO <i>iritzia</i>	<i>barreiatu</i>	(1)
-(e)LAKO(aren) <i>iritzia</i>	<i>ukan</i>	(1)

Lekukotasun “ugariena” ez ezik, besteen aldean tradizio zabalxeagoa ere badu *-(r)en iritzia izan...-(e)LA* egiturak: haren aurreneko agerraldiak XIX. mendearen lehenengo erdikoak dira eta beste hiru egiturenak berriz XX. mendeakoak.

IRUDIPEN

<i>-(e)LA irudipena</i>	<i>ukan</i>	(2)
<i>zati-zehargaldera + irudipena</i>	<i>ukan</i>	(2)
<i>zehargaldera + irudipenak</i>	<i>eman</i>	(1)
Gainerakoak: <i>-(e)LAKO</i>		(3)

ITAUN

<i>zehargaldera + itauna</i>	<i>ibili</i>	(1)
------------------------------	--------------	-----

ITXAROPEN

Predikatu-egitura

<i>-(e)LA itxaropena</i>	<i>eduki/ukan</i>	(3)
<i>itxaropena...-(e)N</i>	<i>eduki/ukan</i>	(1)
Subj. <i>itxaropena</i>	<i>ukan</i>	(1)
<i>itxaropena ...-t(z)eko</i>	<i>eduki/ukan</i>	(2)
<i>itxaropena ...-t(z)eko</i>	<i>hartu</i>	(2)

Izenlagun-egitura

<i>-(e)N itxaropena</i>	<i>eduki/ukan</i>	(4)
<i>-(e)N itxaropenarekin</i>	∅	(1)
<i>-(e)N(eko) itxaropenetan</i>	∅	(2)
<i>-(e)N gainerakoak</i>		(8)
<i>-t(z)eko itxaropena</i>	<i>eduki/ukan</i>	(8)
<i>-t(z)eko itxaropena</i>	<i>egon</i>	(3)
<i>-t(z)eko itxaropena</i>	<i>galdu</i>	(2)
<i>-t(z)eko itxaropenarekin</i>	∅	(1)
<i>-t(z)eko itxaropenik gabe</i>	∅	(2)

Ageri denez, nagusi dira perpaus osagarri izenlagunak (31 agerraldi) predikatu-egituren aldean (9 agerraldi). Haietan aditz jokatudunak *-(e)LAKO* atzizkiaz barik *-(e)N* atzizkiaz dira eraikiak —corpus orokorrean banakak dira *-(e)N* menderagailua daukaten perpaus izenlagunak—. Jokatugabeetan, bestalde, guzti-guztietan gertatzen da subjektu-erreferentziakidetasuna perpaus nagusiaren eta mendekoaren artean, jokatueta ere badago baina.

ITXURA

Predikatu-egitura

<i>-(e)LA itxura</i>	<i>egin</i>	(1)
----------------------	-------------	-----

Izenlagun-egitura

<i>-(e)LAKO itxura</i>	<i>egin</i>	(6)
<i>-t(z)eko itxura</i>	<i>egin</i>	(7)
<i>-(e)N itxura</i>	<i>egin</i>	(1)

Izen honekin ugariago erabiliak dira perpaus osagarriak izenlagun gisa predikatu-egituraren mendeko gisa baino. Esan beharra dago, hala ere, *-(e)LA*-ren erakusgai

bakarra dela hamabosterarik aspaldikoena, XVII. mendekoaren bigarren erdikoa hain zuzen; *-(e)LAKO*-ren lehenengo agerraldiak, berriz, XVIII. mendekoaren bigarren erdikoa dira eta *-t(z)eko*-renak XX. ekoak.

KEZKA

Perpaus-egitura

<i>-(e)LA kezka</i>	<i>eduki</i>	(2)
<i>-(e)LA kezka</i>	<i>egon</i>	(1)
<i>-(e)LA kezketan</i>	<i>jarri</i>	(1)
<i>kezka...-t(z)eko</i>	<i>ukan</i>	(3)
<i>zehargaldera kezka</i>	<i>ukan</i>	(5)
<i>zehargaldera + kezka</i>	<i>jaio</i>	(1)
<i>zehargaldera + kezkak</i>	<i>eman</i>	(1)
<i>zehargaldera + kezkarekin</i>	∅	(1)
<i>zehargaldera + kezkatan</i>	∅	(3)
<i>zehargaldera + kezketan</i>	<i>egon</i>	(4)
<i>zehargaldera + kezketan</i>	<i>gelditu</i>	(1)

Izenlagun-egitura

<i>-(e)LAKO kezka</i>	<i>ukan</i>	(1)
Gainerakoak		(3)
<i>-t(z)eko kezka</i>	<i>ukan</i>	(8)
<i>-t(z)eko kezka</i>	<i>eduki</i>	(1)
<i>-t(z)eko kezka</i>	<i>gabe</i>	(2)

Lehenik adierazi behar da, beste formen aldean, oso gutxi direla *-(e)LAKO* atzizkiaz osaturiko perpausak (lau besterik ez), haietan, baina, lekukorik zaharrena dugu, XVIII. mendearen lehenengo erdikoa:

- (117) San Agustiñ'ek maita zuen oso beti Jainkoa; baña *gutxi nai ziolako kezka samiñ batek* utzitzen etzion pakean iñon ere. (lar *SAgust 14*)²⁸

Berebat urriak dira *-(e)LA* atzizkiaren agerraldiak (lau agerraldi): bat XVIII. mendearen bigarren erdikoa, eta beste hirurak XX. mendekoak.

Aztertzeke dauden beste bi egiturei dagokienez, bestalde, [*-t(z)eko kezka* eta *zehargaldera + kezka* egiturak, alegia], bataren zein bestearen agerraldi gehienak XX. mendekoak dira. *-T(z)eko kezka* egituraren erakusgai guztiek *ukan* aditza dute lagun,²⁹ eta haietan absolutiboan dago izen gobernatzailea. "Zehargaldera + *kezka*"

(28) Perpaus osagarria daraman izen-sintagma subjektu izateak ezinbesteko egiten du hura izenlagun izatea.

(29) *Eduki* aditza *ukan* aditzaren sinonimotzat jo dugu. Eta *gabe* postposizioarekin berdin jokatu dugu, *ukan* aditzaren ezezkako parafrafitzat hartuz:

- (a) Eta *etxekoan gora-berak agertzeko kezka aundirik gabe*, onela jarraitu zun: Alaba bat badik, aspaldian ezkontuta ikusi nai lukena eta egiteko ori erabat antolatzekotan deitu ote nauen pentsatzen ari nauk. (Etxde *JJ 053*)
- (b) Eta *etxekoan gorabeherak agertzeko kezka handirik ez zuelarik*, honela jarraitu zuen:...

egitura, bestetik, orobat ageri da *ukan* aditza lagun, baina baita aditz horretaz beste-
rekin (ikus taula) edo aditzik gabe ere (halakoetan *kezka* izena absolutiboaz bestetan
dago); zehargalderarik erdiak zatizkoak dira:

- (118) Sinagogatara ta erri-buru ta agintarien aurrera eramango zaituztenean, ez
egon kezketan, zer edo nola erantzungo duzuen edo zer esan bear duzuen.
(Ir YKBiz, 278)

KONTU

(ohartu)

<i>-(e)LA kontuan</i>	<i>eroril/jausi</i>	(5)
zati-zehargaldera + <i>kontuan</i>	<i>eroril/jausi</i>	(1)

(ohartarazi)

<i>-(e)LA kontuan</i>	<i>jarril/ipini</i>	(1)
zati-zehargaldera + <i>kontuan</i>	<i>jarril/ipini</i>	(1)

(asmoa)

<i>-(e)N kontuan</i>	∅	(1)
<i>-t(z)eko kontua</i>	<i>ukan</i>	(3)
<i>-t(z)eko kontuan</i>	∅	(6)

(arreta)

<i>-t(z)eko kontua</i>	<i>egin</i>	(1)
<i>-t(z)eko kontua</i>	<i>ukan</i>	(3)

(gaia)

<i>-(e)LAKO kontua</i>	<i>asmatu</i>	(1)
<i>-t(z)eko kontua</i>	<i>aditza</i>	(2)

(beste batzuk)

zati-zehargaldera + <i>kontua</i>	<i>eroan</i>	(1)
<i>-(e)LA kontuak</i>	<i>atera</i>	(1)
zehargaldera + <i>kontua</i>	<i>atera</i>	(1)

Kontu izenaren agerraldiak, kasuan kasuko adiera dela bereizbide, sei sailetan bildu ditugu: “ohartu”, “ohartarazi”, “arreta”, “asmoa”, “gaia” eta “beste batzuk”. Bereizketa hau oinarri hartuz eta adiera bakoitzarekin perpaus osagarria nola sor-tzen den begiratzuz, igartzen da badagoela halako erlazioa perpaus osagarriaren osa-bidearen eta adieren artean; izan ere, “ohartu” eta “ohartazi” sailetan perpaus osagarriak predikatu-egituraren mendekoak dira eta jokatuak, eta “arreta”, “asmoa” eta “gaia” sailetan berriz izenlagunak eta jokatugabeak —salbuespenak salbuespen—.

MIN

<i>-t(z)ea min</i>	<i>izan</i>	(3) (nor-nori)
<i>-t(z)ea min</i>	<i>ukan</i>	(5)
<i>-t(z)earekin min</i>	<i>ukan</i>	(1)
<i>-t(z)eaz min</i>	<i>egin</i>	(1) (nor-nori)
<i>-t(z)eaz min</i>	<i>izan</i>	(1) (nor-nori)

Taulatik atera daitekeenez, izen honekin ez dugu predikatu-egiturak baizik cor-pusean: perpaus osagarriarekin batera atributuzko perpausak osatzen dituzte, izena predikatu-osagarri ukanik. Perpaus osagarria jokatu gabea da eta *-t(z)ea* atzizkiduna batik bar; hiru erakusgaitan, ordea, kasu horretaz besterekin ageri zaigu, hala nola hurrengoan:

- (119) Sarraski hartarik lekhora, israeldarrei *min zitzaaien ikhustez bere arteko tribu bat arras galdua*. (Lg. I 242)

POZ

<i>-(e)LAKO pozez</i>	∅	(4)
Gainerakoak		(5)
<i>-t(z)ea poz</i>	<i>ukan</i>	(1)
<i>-t(z)eko pozez</i>	∅	(3)
<i>-t(z)eko pozean</i>	∅	(12)
Gainerakoak		(14)

Poz izenarekin, izenlagun ditugu perpaus osagarri guztiak, bat izan ezik, eta haietarik gehienak jokatu gabeak dira. Perpaus izenlagun jokatu etan hainbatek [+buru-tua] edo [puntu-karia] dute aditz-aspektua; eta agian horrexerri, aspektua nabarmendu beharri alegia, egotz lekiok aditz jokatu erabili izana:

- (120) Ara baño len ta emen bertan ere baditu Jangoikoaren grazian ta adiskidanzan bizi denak bere lan ta neke onen alde Jangoiko berak ematen dion graziaren ta lagunzen inz goxo, leun ta atsegin andia, bai ta bere *Jangoiko maiteak nai duena egin duelako poza* ta bakea ere; ta bake ta poz, zeruko garbia ta parerik bagekoa. (Mb IArg I 304)

Badira, ordea, [+gero] aspektudunak ere (bi adibide). Haietarik, batean erabili teke aditz jokatu gabea jokatuaren orde; baina bestean [121 (a)], mendeko perpausaren subjektua zehaztu beharrez (ez baitago subjektu-erreferentziakidetasunik) ezin besteko gertatzen da aditza jokatzeari:

- (121) (a) Trankillago nago orain, ta *bezuza aurki jasoko duelako pozez*. (Txill Let 59)
 (b) #Trankillago nago orain, ta *bezuza aurki jasotzeko pozez*

PROMES(A)

Predikatu-egitura		
<i>-(e)LA promes</i>	<i>*edun</i> ³⁰	(2)
<i>-(e)LA promes</i>	<i>ukan</i>	(1)
<i>-(e)LA promes</i>	<i>egin</i>	(5)
<i>-(e)LA promes</i>	<i>eman</i>	(4)
<i>-(e)LA promesekin</i>	∅	(2)
<i>promes(a)... -t(z)eko</i>	<i>egin</i>	(3)

(30) *Promes darotzut* gehiago konfesatuko naizela, aphezari falta gustiak erranen diotzadala. (G@8c 107)

Izenlagun-egitura

-(e)LAKO <i>promes</i> + hondarkia	aditza	(1)
-t(z)eko <i>promes(a)</i>	egin	(5)
-t(z)eko <i>promesarekin</i>	∅	(1)
-t(z)eko <i>promesan</i>	∅	(2)
Gainerakoak		(3)

Izen honen erakusgaietatik atera daitekeen ondorioak ez du bide baterako (jokaturako) edo besterako (jokatugaberako) joera berezirik agerian jartzen: perpaus osagarri jokatugabeetarik jokatuetarik beste dago. Batzuetan zein besteetan subjektu-erreferentziakidetasuna dago perpaus nagusiaren eta osagarriaren artean eta batzuen eta besteen lehenengo agerraldiak XVII.aren mendearen aurrekoak dira.

Perpaus osagarri izenlagun jokatu bakarrari (122) dagokionez, uste izateko da halabeharrez sortu dela horrela, jokatua alegia; jokatugabea balitz, alabaina, informazioa galduko litzateke, promesaren jasotzaileari buruzkoa hain zuzen:

- (122) 1a Jaungoikoa bera gure Aita guztiz poderosoa, eta guztiz ona izateak: 2a aren Seme bakar maitea, Jesu-Kristo gure Jauna, Jaungoiko, eta gizon egiazkoa, gure Erredentore, eta gure bitarteko andia izateak: eta bere senidetzat, eta bere zati, edo mienbrotzat arturik edukitzeak: eta *aren izenean eskatzen degun guzia emango digulako promesa andiak.* (Gco I 407)

SEGURANTZA

Predikatu-egitura

-(e)LA <i>segurantzza</i>	∅	(1)
-(e)LA <i>segurantzza</i>	eman	(3)
-(e)LA <i>segurantzza</i>	hartu	(2)
-(e)LA <i>segurantzza</i>	ukan/eduki	(4)
zati-zehargaldera + <i>segurantzza</i>	ukan	(1)
-(e)LA <i>segurantzzarekin</i>	∅	(1)
<i>segurantzza</i> ...-t(z)eko	ukan/eduki	(1)
<i>segurantzza</i> ...-t(z)eko	hartu	(1)

Izenlagun-egitura

-(e)LAKO <i>segurantzza</i>	∅	(1)
-(e)LAKO <i>segurantzza</i>	egon	(1)
-(e)LAKO <i>segurantzzarekin</i>	∅	(3)
Gainerakoak		(2)
-t(z)eko <i>segurantzza</i>	ukan/eduki	(4)
-t(z)eko <i>segurantzza</i>	∅	(2)
Gainerakoak		(1)

Izen honen erakusgaietan aurkitzen dugu autore bera baliatu dela (a) perpaus osagarri jokatuaz zein jokatugabeaz:

- (123) Bai, etare galdegiten duguna *impetraturen dugulako seguranza handirekin*. (L@8c, 072)
- (124) Erraiten dudana, eztut launaren arauetz erraiten, baina *erhogaoz bezala gloriatzeko seguranza humetan*. (L@8c, 327)

(b) Perpaus izenlagun jokatu gabeaz zein predikatu-egituraz:

- (125) Eta bazeneundeke, baldin iuramenturik egiten eztuzun egunean, *hamar ezkuturen irabazteko segurantzaz bazendu*. (Ax, 180)
- (126) *Ahal dukegu esperantza, fidantza eta segurantzaz bizitze luzea emanen derakula*; eta noiz nahi den, zahartzean, eta hare hiltzerakoan ere, geure bekharu guztiak barkhatuko derauzkigula. (Ax, 88)

(c) Perpaus izenlagun jokatuaz zein predikatu-egituraz:

- (127) Ezin erran diteken bezalako lorian, Jainkoaren beraren gozamenean, atseginetako itsaso batean, mundu huntan ezin erran, ezin gogoan har diteken bezalako zorion batean, eta hori menderen mende guzietakotzat, eta *zorion hura sekula guzian galduko eztutelako segurantzarekin*. (Dh 199)
- (128) Hain gaxtoki ta erhoki ematen zaizkon nausi higuin haren, debru madarika-tuaren zorreak, erran nahi da; sekula guziko etsiak, errabiak, deboilamenduak, hortz-karraskek su-elementek, mundu huntan senti edo asma ditezken thormenta guziak hurbiltzen ere etzaizkoten bezalako thormentek, *segurantzarekin sekula guziak ezin ilkbiko direla suzko leze betarik, lebertuak dauzkatziten gisa guzietako thormentak sekula guzian ezin akhabatuko direla*. (Dh 201)

Guztiarekin ere, halako isuria sumatzen da. Alegia, izena absolutiboaz bestetan (inesiboan, soziatiboan) dagoelarik ugariago dira erabiliak perpaus izenlagunak, eta “*segurantzaz + aditza*” segida dagoenean berriz predikatu-egiturak, perpaus osagarri jokatuekin zein jokatu gabeekin.

SEINALE

Predikatu-egitura

zati-zehargaldera + <i>seinale</i>	<i>egin</i>	(1)
-(e)LA <i>seinale</i>	<i>eman</i>	(1)
-(e)LA <i>seinale</i>	<i>izan</i>	(15)
-(e)LA <i>seinale</i>	<i>ukan</i>	(1)
-(e)LA <i>seisaleak</i>	<i>egon/izan</i>	(1)
-(e)LA <i>seinalea</i>	<i>ageri</i>	(1)
zati-zehargaldera + <i>seinaletzat</i>	<i>baliatu</i>	(1)

Izenlagun-egitura

-(e)LAKO <i>seinale(a)</i>	<i>izan</i>	(9)
-(e)LAKO <i>seinalea</i>	<i>egon/izan</i>	(1)
-(e)LAKO <i>seinalea</i>	<i>ekarri</i>	(1)
-(e)LAKO <i>seinalea</i>	<i>eman</i>	(1)
Gainerakoak		(1)
-t(z)eko <i>seinale(a)</i>	<i>izan</i>	(3)
partizipioa+(r)en <i>seinalea</i>	<i>izan</i>	(1)

Ugariena izateaz gain,³¹ *-(e)LA*-dun perpaus osagarriak lekukorik zaharrenak ditu, XVII. mendearen aurrekoak; *-(e)LAKO*-ren lehenengo agerraldia, berriz, XVIII. mendearen bigarren erdikoa da. Jokatugabeei dagokienez, oso bakanak dira jokatuen aldean; eta haietan bi egitura aurkitzen ditugu: *-t(z)eko izena* (ohikoena jokatugabetaan) eta partizipioa + *-aren izena*; azken honen bidez, beste izen batzuetan ikusi dugun bezala, [+burutu] aspektua adierazten da.

- (129) Ez dirudi, horratik, maizegi erabili dugunik, aipatzea baita *erabili izanaren seinalerik* nabarmenena, eta aski urriak dira Gramatikaz aurki daitezkeen izena baino urrunagoko aipamenak. (MEIG VI, 79)

SOSPETXA

<i>-(e)LA sospetxa</i>	<i>egin</i>	(2)
<i>-(e)LAKO sospetxa</i>	<i>eduki</i>	(1)

SUSMO

<i>-(e)LA susmoa</i>	<i>jarri</i>	1
<i>-(e)LA susmo</i>	<i>ukan</i>	3
<i>-(e)N susmoa</i>	<i>izan</i>	1
<i>zehargaldera + susmoa</i>	<i>eduki</i>	1
<i>zati-zehargaldera + susmoa</i>	<i>hartu</i>	1
<i>zehargaldera + susmoa</i>	<i>jarri</i>	1
<i>zehargaldera + susmoa</i>	<i>sortu</i>	1
<i>zehargaldera + susmo(a)</i>	<i>ukan</i>	3
<i>-(e)LAKO susmoa</i>	<i>hartu</i>	1
<i>-(e)LAKO susmoa</i>	<i>ukan</i>	4
<i>-(e)LAKO susmoa</i>	<i>izan</i>	1

Izen honek (hala predikatu-egituran nola izen-sintagman) perpaus osagarria harzeko joera arestikotzat jo behar da: corpusean XX. mendekoak dira erabilera horren erakusgai guztiak. Haietan *ukan* aditzarekin ageri da ugariago *susmo* izena, eta hirutara eraturik aurkitzen dugu perpaus osagarria: *-(e)LA* atzizkiarekin, zehargaldera (*ote-duna*) edo izenlagun gisa; hiru erabide horietarik —datuei begira— zeinetarako joera handiagoa dagoen ezin adierazi ordea.

USTE

(a) *Ustea*

<i>-(e)LA ustea</i>	<i>ukan</i>	(3)
<i>-(e)LA ustea</i>	<i>egin</i>	(1)
<i>-(r)en ustea da...-(e)LA</i>		(3)
<i>-(e)LAKO ustea</i>	<i>ukan</i>	(8)
<i>-(e)LAKO ustea</i>	<i>eduki</i>	(1)
<i>-(e)LAKO ustea</i>	<i>besterik</i>	(6)
<i>-(e)N usterik</i>	<i>ukan</i>	(1)
<i>-(e)N usterik</i>	<i>izan</i>	(3)

(31) Haietarik gehienak (hamalau) autore berarenek dira, Pouvreaurenak alegia.

-t(z)eko <i>ustea</i>	<i>ukan</i>	(26)
-t(z)eko <i>ustea</i>	<i>hartu</i>	(3)
-t(z)eko <i>ustea</i>	<i>besterik</i>	(9)
-t(z)eko <i>usterik ez</i>	<i>izan</i>	(3)
(a.1.) <i>Uste + izenondoa</i>		
-t(z)eko <i>uste osoa</i>	<i>hartu</i>	(1)
-t(z)eko <i>uste osoa</i>	<i>eduki</i>	(1)
-t(z)eko <i>uste guztia(k)</i>	<i>galdu</i>	(2)
-t(z)eko <i>uste handia</i>	<i>eduki</i>	(1)
-(e)LA <i>uste osoa</i>	<i>eduki</i>	(1)
(b) <i>Ustearekin</i>		
-(e)LAKO <i>ustearekin</i>	∅	(4)
-t(z)eko <i>ustearekin</i>	∅	(13)
(b.1.) <i>Uste+izenondoa+ -(r)ekin</i>		
-t(z)eko <i>uste onarekin</i>	∅	(1)
-t(z)eko <i>uste handiarekin</i>	∅	(1)
-t(z)eko <i>uste onagaz</i>	∅	(3)
-(e)LAKO <i>uste guztiarekin</i>	∅	(1)
-(e)LAKO <i>uste eragabekoarekin</i>	∅	(1)
-(e)LAKO <i>uste osoarekin</i>	∅	(2)
-(e)LAKO <i>uste berriarekin</i>	∅	(1)
(c) <i>Ustean (ustetan)</i>		
-t(z)eko <i>ustean</i>	∅	(78)
-(e)LAKO <i>ustean</i>	∅	(48)
-(e)N <i>ustean</i>	∅	(3)
-(e)LA <i>ustean</i>	∅	(1)
-t(z)eko <i>ustean</i>	<i>egon (izan)</i>	(7)
-t(z)eko <i>ustean</i>	<i>ibili</i>	(3)
-(e)LAKO <i>ustean</i>	<i>egon (izan)</i>	(3)
-(e)N <i>ustean</i>	<i>egon (izan)</i>	(1)
-(e)LA <i>ustean</i>	<i>egon (izan)</i>	(2)
(c.1.) <i>Uste osol/guzti/...-an</i>		
-(e)LAKO <i>uste handian</i>	∅	(1)
-(e)LAKO <i>uste osoan</i>	∅	(24)
-(e)LAKO <i>uste irmoan</i>	∅	(1)
-(e)LAKO <i>uste guztian</i>	∅	(1)
-(e)LAKO <i>uste osoan</i>	<i>egon</i>	(3)
(d) <i>Ustez (usteaz)</i>		
-(e)LAKO <i>ustez</i>	∅	(3)
-(e)N <i>ustez</i>	∅	(7)
-t(z)eko <i>ustez</i>	∅	(56)

Azterketa honetan sailkapen semantikorik egin ez bada ere, adierazi behar da *uste* guztiek ez dutela adiera bera; horrela bada, hiru adiera-edo bereiz daitezke: “uste

hutsa”, “itxaropena”³² eta “asmoa”. Eta, antza denez, *uste* izenak adiera horietarik bat edo beste hartzeak eragina du perpaus osagarrien eraketan. Esaterako, *uste* izenak “itxaropena” edo “uste hutsa” adierazten duenean perpaus osagarria jokatu da eta -(e)LAKO atzizkiak sortua, eta *uste* izenaren adiera “asmoa” bada, ostera, jokatu gabea eta -(z)eko atzizkiduna. Dena dela, bereizketa formal hori ez da oso zurruna eta salbuespenak atzeman daitezke. Horrela, *uste* izenak “itxaropen” adiera duelarik, adibidez, jokatu gabe aurki daitezke perpaus osagarriak, gutxi baina; hauetan, ordea, jokatueta ez bezala, subjektu-erreferentziakidetasuna dago perpaus nagusiaren eta eta osagarriaren artean:

- (130) Gurasoak aur gabe luzaro bizi izan ziran, eta *amak aurrik izateko uste guziak galduta zeuzkanean*, Aingeru bat, gizonaren antzean, aurkeztu zitzaion, eta itzegin zion onela: Leorra zera; baña seme bat izango dezu; ez edan ardorik, eta ez sagardorik, ez eta gauza loiturik ere jan, zeren egingo dezun seme bat, ganibitak buruan ukituko ez diona, au da, illerik ebakiko etzaiona: bera asiko da, Filistin'tarren mendetik Israel'tarrak ateratzen. (Lard, 139)

Bukatzeko, *uste* izena inesibo, sozietibo edo instrumentalean³³ deklinatua dagoen erakusgaietan izenlagun dira gehienbat perpaus osagarriak, taulan bistakoa denez, eta banaka batzuk bakarrik ageri dira predikatu-egituraren mendeko gisa.

ZALANTZA

Predikatu-egitura

-(e)LA <i>zalantzan</i>	<i>egon</i>	(1)
-(e)N <i>zalantzan</i>	∅	(1)
zehargaldera + <i>zalantzan</i>	<i>egon</i>	(10)
zehargaldera + <i>zalantzan</i>	<i>jarri</i>	(4)
zehargaldera + <i>zalantzan</i>	∅	(1)
zehargaldera + <i>zalantzetan</i>	<i>ibili</i>	(1)
zehargaldera + <i>zalantzaz</i>	<i>egon</i>	(2)
<i>zalantzan...-t(z)eko</i>	∅	(1)

Izenlagun-egitura

-(e)LAKOa <i>zalantza</i>	<i>ukan</i>	(1)
-t(z)eko <i>zalantzan</i>	∅	(1)
-t(z)eko <i>zalantzan</i>	<i>jarri</i>	(1)
-t(z)eko <i>zalantzan</i>	<i>aurkitu</i>	(1)

Izen honen inguruan bi esankizun ditugu: batetik, *zalantza*N + *aditza* andana dela ugariena, eta bestetik, zehargaldera gisa ageri direla gehienbat perpaus osagarriak (hau da, predikatu-egituren mendekoak dira).

(32) Adiera hau duelarik, *uste* izenak modifikatzailearen bar du lagun hartua (gehienbat izenondoa baina zenbatzaile orokorra ere bai), modifikatzaileerik gabeko erakusgarriak ere aurki daitezke baina.

(33) Hau da, EGLU V-en arabera (1999: 156) izen deklinatu soilak aditzik gabe perpaus osagarria-ekin batera predikatu-egitura osa dezakeen kasuetan.

4. Perpaus izenlagun adierazpenekoak: menderagailuen azterketa

4.1. Erabilera berrien $-(e)LAREN$, $-(e)NAREN$, $-(e)NEKO$, $-(e)LAKOAREN$... agerpena: xx. mendeko berrikuntzak

EGLU V-en arabera,³⁴ $-(e)N$ eta $-(e)LAKO$ dira adierazpeneko perpaus osagarri izenlagunak eratzeko balia daitezkeen menderagailu bakarrak. Gainerakoak ($-(e)LAREN$, $-(e)NAREN$, $-(e)NEKO$, $-(e)LAKOAREN$, $-(e)LAZKO$...) erabide okertzat jotzen ditu *EGLU*k, literatura-tradizioan oinarririk ez dutela salatuz.³⁵

Gure oraingo datuek erabat baieztatu digute literatura-tradiziorik ezaren salaketari hori: izan ere, horrelako perpaus osagarri izenlagunak (" $-(e)LAREN$ + izena", " $-(e)NAREN$ + izena", etab.) urri-urriak dira *OEH*ren corpusean eta, gainera, guztiz ezezagunak eta erabili gabeak xx. mendea iritsi arte. Ikus ditzagun emaitzak atzizkiz atzizki.

" $-(e)LAREN$ + izena" egitura okerraren lau adibide besterik ez dugu gure datubasean eta laurak dira idazle berarenak, Anabitarteren *Aprika-ko basamortuan* (1961) idazlanekoak, hain zuzen ere.³⁶

- (131) Ondasun aundiak gordeta *dauzkatelaren susmoa* ere bada. (Anab *Aprika*, 55)
- (132) Uste onekin, koldartu gabe, nere maleta eskuan, ostera biurtu nintzan etzalekura, ango lau txoperretatik bateren bat El Golearako bidean *joango zalaren uste berriarekin*. (Ibid. 70)
- (133) Beste aldez, nengoan leku artan gero ta egoera txarragoa *egingo zitzaidalaren ustea* neukan, naiz eta ain arrera ona izan eta ain gogoz nik eskerrak eman. (Ibid. 63)
- (134) Xigarro bat erre bitartean, aren erdia bakarrik edan nuan, zerbait artzearen, an inguruan ikusitako putzu artatik ekarria *izango zalaren ustearekin* nazkatuta. (Ibid. 64)

" $-(e)NAREN$ + izena" egitura osagarri okerraren sei adibide besterik ez dugu aurkitu gure corpusean. Seiak xx. mendeko idazleenak dira:³⁷

- (135) Prakerre geratu zan odola irakiten ebalá, abua ligortuta, bijotza zartadaka, anasarik artu eziñik, ikaraka, bere abotik jaurti gura ebazan irain ta

(34) Ik. 151-152 orr.

(35) Hona hemen, *EGLU* V-eko hitzak (151 or.): "Adierazpeneko perpaus izenlagunei buruzko azterketa bukatzeko, gogoan izan behar da baztertzekoak direla literatur tradizioan oinarririk ez duten zenbait erabilera trakets, oraintsu zabaldu eta behar baino gehiagotan entzuten direnak. Perpaus izenlagunari nolako menderagailua dagokion jakin ez, edo horretan ziurtasunik izan ez, eta zeinahi atzizki erabiltzen dute batzuek gaur egun zeregin horretan. Horrela, esandako $-(e)LAKO$ eta $-(e)N$ atzizki zuzenen lekuan, $-(e)LAREN$, $-(e)LAZKO$, $-(e)NAREN$, edo are $-(e)NEKO$ okerrak erabiltzen dituzte batzuek perpaus izenlagunon azken buruan."

(36) *EGLU* V-eko 1.3.2.6 atalean esaten denez (58-59 orr.), $-(e)LA$ perpausak izen-sintagma ez direnez, ez dira deklinatzen eta, hortaz, ez dituzte $-K$, $-I$ eta $-EN$ kasu-atzizkiak ez eta instrumentaleko $-Z$ atzizkia hartzen (**Zuk hori esan duzulak barritu nau*). Bestalde, menderagailu soilak ezin ordezkia ditza ke kasu-atzizki horiek (**zuk hori esan duzula barritu nau* > *zuk hori esateak/esan izanak barritu nau*; *zerak barritu nau*, *egun guztian ez dela etorri*). Perpaus osoan bete dezaketen funtzioari dagokionez, ikus *EGLU* V (35-37 orr.).

(37) Dudazko beste adibide bat ere badugu, Astarloarena, baina erabilitako atzizkia ez da $-(e)NAREN$, $-(e)NEN$ baizik:

birauak ezin oguzi ta; sartu yakon bijotzaren erdijan asmo deunga zitala; noz-edo-noz asmo au *bete al ixango ebanaren itxaropenak* zerbait nasaitu eutson bere barruba, ta batzau zan beste gastiekaz. (Kk *Ab I* 52)

- (136) Beste aldetik, sinestean lanak ditu, bainan, dirutsua *danaren zantzua* bada-kuskigu. (A *Ardi* 52)
- (137) Andi, benetan: *bizi danaren beldur* nauzu, ordea. (Zait *Sof* 84)
- (138) Oi baino goizago bildu ginan goiz batean, Delo'tik itxasontzia *itzulia zana-ren berri* entzun baikenuen aurreguneko arratsalde. (Zait *Plat* 105)
- (139) Izan zaite arbola fruitu ekarle, herria beti *bizi denaren seinale*, gero're izan dadin hitz hauen erraile: Gora urepeldarrak! (Xa *Odol* 112)
- (140) Baiña, motza zalako edo, abots txarrekoa zalako edo, egun bat be ez eban igaro Mari Pepak, alako baten Praiskuk itxi edo etxetik kanpora *botako ete ebanaren bildur* barik. (Bilbao *IpuiB* 84)

“(e)LAKOAREN + izena” egituraren hiru adibide baizik ez dugu gure datu-basean eta hirurak XX. mendeko idazle batek idatzitakoak dira, Jokin Zaitegik idatziak, hain zuzen.

- (141) Onen itzak eta zureak, Oidipu, lèraz esanak *diralakoaren iritzia* dugu. (Zait *Sof* 68)
- (142) ...ixillaldi orrek estanda egineta gaitz burrunbatsua *ekarriko dulakoaren beldur naiz*. (Zait *Sof* 87)
- (143) Ikasle gazteon gurasoak ere birloraturik xoratu) bizi ziran, eta inolako luza-penik bage lurra-estali dirua ordaintzen zuten, beren semeen onerako ustez, esku-andiko gizon eginak *onduko ziralakoaren ustean* alegia. (Zait *Plat* 114)

“(e)NEKO + izena” tankerako perpaus osagarri izenlagun garbiak —adierazpenekoak— sei dira guztira eta seiak dira XX. mendeko idazleen lumatik jalgiak: bost, Eusebio Erkiagarenak (1958ko eta 1962ko idazlanetakoak); eta seigarrena, Nemesio Etxanizena. Hona hemen, adibideak:³⁸

Eztabe itxaron gura errijan meza enzun artian, eta urteten dabe bestian enzuteko ustiagaz, edo benturaz *enzungo eztabenen bildurragaz*, edo mezarik eukiko daben dudiagaz; eztria denporaz elduren, eta galzen dabe mezia. (Astar II 52)

(38) Horrelakoez gainera, baditugu corpusean “-(e)NEKO + izena” egituraren adibide zahar bi: Leizarragarenak dira biak, baina denbora-kutsua darie eta *noizko promesa* eta *noizko segurantz*a zentzuan ulertu behar ditugula dirudi, eta ez aurrekoetan bezala perpaus osagarri izenlagun gisara. Hona hemen, bi adibideak:

- a) Hik aditzen duk beraz, haur xipien Salbadore *deklaratz*en *zeneko promesa*, Iainkoak Sakramendu exteriorrez haien gorputzetan zigilatu nahi ukhan duenaren gainean, ezlitzatela razoin Kristen ethortearekin fidelek konfirmazione eta seguranza gutiago luten, ikhusririk ezen lehenagoko promes bera dela egungo egunean-ere, etare klarokiago hura testifikatu izan zaikula eta eginez konfirmatu. (Lç 8c *Ims*)
- b) Igorri ukhan ditut bada anaie hauk, gure zuezazko gloriatzea alde hunez bano ezten: erran dudan bezala, prest zaretenzat: Badin Macedoniakoak enekin ethor baditez, eta prestatu gabeak eriden bazaitzatez, ahalke iragan eztezagun(ezterradaizat zuek) zuezaz *gloriatu gareneko seguranza bunetan*. (Lç 8c)

- (144) Irsas-egiko bizitokitik legorrerago, lurrarterago, portutik asago *joango zaneke damua*. (Erkiag Arran 125)
- (145) Biotz bateri egi-iko eskea, irudi atsedin bati egindako galdea, neskatilla ederrari azaldiriko autorkuntzearen ordezkotzat, erantzuera baikorra-edo artu ustez, amesa egia *biurtuko ete zaneke itxaropena*. (Erkiag Arran 61)
- (146) Dagoala, noizbaitean Nikanor'en zorrak *kitutuko dituaneko itxaropen gozoan...!* (Erkiag BatB 166)
- (147) Ta galtzeko bildurra, *kenduko ete deuseneke kezka urduria*. (Erkiag BatB 167)
- (148) Xabier gaxorik *zaneke albiste txarrak* jo zuan Izar'en biotzean. (NETx Antz 158)

Erkiagak zehargalderako izenlagunak egiteko ere badarabil *-(e)NEKO* menderagailua:

- (149) Ta ganera, Dorregarai santu-jalearen alabarik zaarrena, Letamendi alargu-nagaz *ezkontzen ete zaneke zurrumurrua*. (Erkiag BatB105)

Beste hainbeste esan beharra daukagu “*-(e)LAZKO* + izena” tankerako perpaus osagarriei buruz: oso bakan agertzen dira horrelakoak —bi adibide besterik ez— eta beti ere oraintsuko idazleen artean:

- (150) Honen aburuz, aldia *badelazko iduripenak* bere jatorria iraupen hutsa, gogoaren berezgarria, eta alda hutsa, ukigaiaren berezgarria, nahastekatzean dauka. (Mde Pr 328)
- (151) Areago oraindik: biaramonean, *zordun zalazkoa* badoa artzekodunaren etxera, arenean bazkaltzeko ustean. (Zait Plat 17)

Aurreko ikerlan batean (cf. Alberdi, Garcia, Ugarteburu 1997:209), *Eguno Euskararen Bilketa-Lan Sistematikoa (EEBS)* corpuseko datuetan oinarrituta, hemen aipagai ditugun egituren (“*-(e)LAREN* + izena”, “*-(e)NAREN* + izena”, etab.) hazkunde nabarmena egiaztatu genuen XX. mendeko hizkuntza idatzian: izan ere, *EEBS*n askoz handiagoa da horrelako egituren maiztasuna *OEH*ren corpusean baino. Nolanahi ere, orduan ez genekien halako erabilerek —berriak izanik ere— ba ote zuten oinarririk edo aurrekaririk lehenagoko literatura-tradizioan. Orain, ordea, erabateko ziurtasunez esan dezakegu azpiatal honetako egitura guzti-guztiak, funtsean, XX. mendeko berrikuntzak direla, eta are garrantzitsuago dena, esan dezakegu idazle on eta eredu-garrien artean oihartzunik ez, edota oso jarraipen urria izan dutela.

4.2. *-(e)N* / *-(e)LAKO* menderagailuen banaketa

Euskarazko literatura-tradizioaren azterketatik atera daitekeen ondorioetako bat perpaus izenlagunen maiztasun apala da, are adierazpeneko perpausetan ere; izan ere, auzo-hizkuntzetako joerekin alderatuz gero, oso nabarmena da perpaus osagarri izenlagunen urritasuna (cf. supra 2. atala).

Bestalde, perpaus izenlagunen artean ugarienak diren adierazpen-perpausetan ere bada askatu gabeko beste korapilo bat, hain zuzen ere, *-(e)N* eta *-(e)LAKO* menderagailuen banaketari dagokiona.

Euskaltzaindiaren gramatikak ere (*EGLU V*: 145-152) ez digu argitzen auzia. *EGLU V*-en arabera, “*uste, susmo, beldur, esperantza* eta horrelako izenen”³⁹ perpaus osagarri izenlagunek *-eN* hartzen dute menderagailu. Baina beherago adierazten denez “perpaus horiek, bestalde, (...) *-(e)LAKO* menderagailuarekin ere egin daitezke: *emango ziotelako ustea, datorrelako hipotesia, seme bakarra delako horrekin*”.

Bestalde, *EGLU V*-en arabera, aurreko izenak (*uste, susmo, beldur, esperantza*) berraritzen dituen beste izen-multzo zabalago batek (*berria, zurrumurrua, hitza, kontua, ustea, susmoa, esperantza, aitzakia, hipotesia, iritzia, kezka...*) *-(e)LAKO* menderagailuaren bidez hartzen du perpaus osagarri izenlaguna. Azken multzo honetako izenak azpimultzoetan sailkatuta datoz, balio semantikoaren arabera:

- (152) a. komunikaziozkoak: *berri, zurrumurru, hitz, kontu...*
 b. iritzizkoak: *uste, susmo, esperantza, aitzakia...*
 c. balizkoak: *hipotesi, iritzi...*
 d. arretazkoak: *kezka...*

Gauzak horrela, *EGLU V*-eko azalpenak irakurri ondoren, gutxienez bi interpretazio egin daitezke: a) pentsa daiteke, izen guztiekin erabiltzen denez gero, *-(e)LAKO* dela perpaus osagarri izenlagunak egiteko menderagailu ohikoa eta markatugabea, eta *-(e)N*, izen-multzo txikiago batek hautatzen duenez gero, menderagailu markatua dela;⁴⁰ b) pentsa daiteke, berez, bi menderagailuak erabat baliokideak direla, baina arrazoiren batengatik —arrazoi semantikoengatik, beharbada— *-(e)LAKO* maizago baliatzen dugula.

Interpretazioak interpretazio, ikus dezagun orain tradizio idatziak zer erakusten digun. Gure ikerlanaren helburuetako bat bi menderagailu horien (*-(e)N/-(e)LAKO*) erabilera eta tradizioa aztertzea zen. Hasteko, hona hemen *OEH*ren corpusa arakatu ondoren lortu ditugun emaitzak:

1. Taula: BI MENDERAGAILUEN BANAKETA EUSKALKIAREN ARABERA

	<i>-(e)LAKO</i>	<i>-(e)N</i>
Bizkaiera	25 agerraldi	18 agerraldi
Gipuzkera	174	34
Lapurtera	49	1?
Zuberera	1	Ø
Goi-nafarrera	4	Ø
Behe-nafarrera	1	Ø
Batua	22	Ø
GUZTIRA	276	53

(39) *Hipotesi* izena ere bai, ematen duten adibidearen arabera:

Euskara Afrikatik datorren hipotesia defendatu dute batzuek.

(40) Kontuan har bedi *EGLU V*-en, *-(e)N* menderagailuaren ordez *-(e)LAKO* balia daitekeela (*Euskara Afrikatik datorren hipotesia* nahiz *Euskara Afrikatik datorrelako hipotesia*) esaten dela, baina ez dela kontrakoa esaten, alegia, *-(e)LAKO* menderagailuaren ordez *-(e)N* erabil daitekeela.

2. Taula: “-(e)LAKO + IZENA” EGITURAREN BILAKAERA

	1600	1600-1650	1650-1700	1700-1750	1750-1800	1800-1850	1850-1900	1900-1950	1950>	GUZTIRA
B						19 agerr.	1 agerr.	2 agerr.	3 agerr.	25
G				1	48	30	45	31	19	174
L	1	5	8	Ø	9	9	5	11	1	49
Z							1			1
GN					1		1	2		4
BN									1	1
Bat									22	22
Guzt.	1	5	8	1	58	58	53	46	46	276

3. Taula: “-(e)N + IZENA” EGITURAREN BILAKAERA

	1600	1600-1650	1650-1700	1700-1750	1750-1800	1800-1850	1850-1900	1900-1950	1950>	GUZTIRA
B						1	3	14		18
G							8	7	19	34
L			1?							1?
Z										
BN										
Bat										
Guzt.			1?			1	11	21	19	53

4. Taula: BI MENDERAGAILUEN BANAKETA IZENAREN ARABERA

	-(e)LAKO	-(e)N
aitzakia	17 agerraldi	2 agerraldi
albiste	3	1
aztarna	2	Ø
berri	27	Ø
beldur	25	4
damu	22	Ø
entzuera	1	Ø
errezelo	1	Ø
esperantza	11	2
froga	2	Ø
iduripen	2	Ø
iritzi	1	Ø
itxaropen	Ø	11

itxura	6 agerraldi	1 agerraldi
kezka	6	Ø
kontu	1	1
kontzientzia	1	Ø
poz	9	Ø
promes	1	Ø
segurantz	6	Ø
seinale	14	1
sentimendu	1	Ø
sospetxa	1	Ø
susmoa	5	Ø
uste	110	29
zalantza	Ø	Ø
zantzu	1	1

Emaitzak ikusita, lehen ondorioa bi menderagailuen banaketa dialektalari dagokiona da (ik. 1. taula); izan ere, “-(e)LAKO + izena” tankerako perpaus osagarri izenlagunak euskalki guztietan aurkitzen ditugu, bai hegoaldekoetan, bai iparraldekoetan; “-(e)N + izena” tankerako egiturak, ordea, mendebaldeko euskalkietan baizik ez ditugu aurkitu (bizkaieraz eta gipuzkeraz, batik bat).

Are gehiago, -(e)N menderagailua erabiltzen duten euskalkietan ere —bizkaieraz eta gipuzkeraz—, oro har, -(e)LAKO menderagailua ateratzen da garaile, nahiz eta bizkaieraz —XX. mendean, batez ere— halako joera sumatzen den -(e)N menderagailuaren alde.

Era berean, bi atzizkien arteko konparaketa izenez izen egiten bada (ik. 4. taula), antzeko emaitza ateratzen da. Tradizioan -(e)N atzizkia hautatzen duten izenekin ere maiztasunaren balantza nabarmenki makurtzen da -(e)LAKO egituraren alde (*itxaropen* izenaren kasua salbuespena da):⁴¹ ugariagoak dira -(e)LAKO *esperantz*a egituraren agerraldiak (11), -(e)N *esperantz*a egituraren agerraldiak baino (2); ugariagoak dira -(e)LAKO *uste* egituraren agerraldiak (110), -(e)N *uste*-renak baino (29), ugariagoak dira -(e)LAKO *aitzakia* egituraren agerraldiak (17), -(e)N *aitzakia* egiturarenak baino (2), etab.

Bestalde, hutsune esanguratsuak erakusten ditu goiko izenen arabera zerrendak (4. taula). Izan ere, izen guztiek —*itxaropen* salbuespena da— hartzen dute -(e)LAKO menderagailua duen perpaus osagarri izenlaguna. -(e)N menderagailuarekin, ordea, maiz agertzen zaizkigu hutsuneak: gure corpusean ugari dira perpaus izenlagunetan -(e)N menderagailua behin ere hartzen ez duten izenak (*damu*, *itxura*, *kezka*, *poz*...).⁴²

(41) Azalpen dialektal erraza izan dezake *itxaropen* izenaren salbuespenak. Izan ere, OEHren arabera, hitz hori XIX. mendearen erdialdeaz geroztik dokumentatzen da eta hegoaldeko idazleen artean, batik bat.

(42) Azpimarratzekoak dira “*ikus*i *zaitudalako pozak* negar eragiten dit” eta “*Zeru ederra galzen du-lako damu eskergabea* da bere ill-aldian alfer-epel-nagiak duen bigarren kaltea” moduko egiturak. Izan ere, *poz* eta *damu* izenen perpaus izenlagunetan badirudi bi egitura uztarturik daudela: horrelakoetan badirudi perpaus osagarri izenlagunean -(e)LAKO atzizkiaren balio kausala ere sumatzen dela.

Gure ustez, datu hauetatik guztietatik, *-(e)N* menderagailua duten perpaus osagarri izenlagunen izaera markatua segitzen da, literatura-tradizioari bagagozkio, behinik behin. Bestela esanda, literatura-tradizioan, *-(e)LAKO* genuke menderagailu ohikoa edo markatugabea perpaus osagarri izenlagun adierazpenekoak egiteko (guztira 276 agerraldi), eta *-(e)N* menderagailu ezohikoa edo markatua (guztira 53 agerraldi), gutxienez, euskalkiaren arabera markatua, mendebaldeko euskalkietara mugatua dago eta.

Historian zehar, gainera, *-(e)N* / *-(e)LAKO* menderagailuen arteko lehiari bagagozkio, honelako joera nabari da mendebaldeko idazleen artean (ik. 3. eta 4. taulak): XX. mendea arte erabatekoa da —baita bizkaieran ere— *-(e)LAKO* menderagailuaren nagusitasuna; baina XX. mendiaz geroztik *-(e)N* atzizkiak gero eta maiztasun garaia-goa erakusten du, *-(e)LAKO* atzikiarekin lehian sartzeraino. Bilakaera hori nabarmenagoa da bizkaierazko idazleen artean: mogeldarrek-eta *-(e)LAKO* erabiltzen dute ia huts egin gabe, baina XX. mendean lehia horretan *-(e)N* menderagailuak hartzen dio gaina *-(e)LAKO* menderagailuari.

Azpiatal honi bukaera emateko, ikerketa sakonagoa merezi duten zenbait aztergai aipatu nahi genituzke. Hasteko, tradizioa gorabehera, interesgarria litzateke aztertzea *-(e)LAKO*/*-(e)N* menderagailuen arteko lehia zertan den gaur eguneko hizkuntza mintzatuan (mendebaldeko euskalkietan batik bat): ea erabateko balio-kidetasuna ote dagoen bi menderagailuen artean edo zein irizpideren arabera erabakitzen den hautua. Mereziko luke, orobat, ikertzea lehia horretan *-(e)N* markak erlatiboarekin nahasteko duen arriskuak zenbateraino jokatu duen *-(e)LAKO* menderagailuaren alde, eta, alderantziz, mendebaldeko euskalkietan *-(e)LAKO*ren balio kausalarekin nahasteko arriskuak eraginik izan ote duen beste marka (*-(e)N*) aukeratzeko.⁴³ Orobat, merezi du agian azpimarratzea “*-(e)N* + izena” tankerako perpaus izenlagun osagarri gehienek aspektu burutugabeko aditza (beraz, nekez edo gutxitan aspektu burutukoa) agertu ohi dutela (“...ongi hartuak *izango ziren* esperantza osoarekin”; “*egingo daben* ustean fiatu”; “ez nintzan piyatzan *amilduko zan* bildurrarekin”; etab.), ezaugarri hori zehazki nola interpretatu behar den ez bada-kigu ere.

5. Zehargalderak izenlagun?

5.1. Zehargalderak zer diren

Lehen ere adierazi dugunez *EGLU V*-en (145-158 orr.) honako hiru sail nagusiok bereizten dira perpaus osagarrientzat: adierazpenekoak, zehargalderakoak eta subjuntibokoak. Azter ditzagun, bada, bereziki zehargalderakoak, gogoan hartuta bi direla erantzun beharreko zalantza edo galdera nagusiak:

(43) Beharbada, gaizki-ulerturako bidea saihestea izan da izen batzuekin (*damu, poz...*) beti-beti “aditza [+burutua] + *-(e)LAKO*” erabiltzeko arrazoia: idazleen adibide guztiak (a) tankerakoak dira eta ez (b) tankerakoak.

a) eta gelditu ziren *hartu zutelako* damuarekin...

b) eta gelditu ziren *hartu zuten* damuarekin...

- a) Nola bereiz daitezke predikatu-egituren mendeko perpaus osagarrien artean zehargalderakoak eta adierazpenekoak?
- b) Ba ote dago benetako zehargalderazko perpaus osagarri izenlagunik?

Gaia aztertzeko, jakina, zehargalderako perpaus osagarri izenlagunen tradizio urria dugu arazo nagusia. Horretaz gain, lehen galderari erantzuna emateko arazo berezia gertatzen da menderagailua: izan ere, $-(e)N$ da zehargalderak duen menderagailua, euskalki guztietan, eta $-(e)N$ bera dugu perpaus izenlagunek —baita adierazpenekoek ere— erabiltzen duten menderagailuetako bat. Hortaz, aditzen osagarrietan gertatzen den $-(e)N / -(e)LA$, $-(e)NIK$ banaketa ez da izenlagunen artean erabakigarri gertatuko zehargalderakoak bereizteko.

Bestalde, oso zalantzazkoa da zehargalderak perpaus izenlagun izatea. Badira, ordea, izen baten inguruan osatutako predikatu-egituren mendean ageri direnak.

Gogora dezagun, beste ezer baino lehen, zer diren zehargalderak. Era zuzenean galdera-itxura izango luketen mendeko perpausak ditugu zehargalderak; hortaz, *gal-detu / galdegin / itaundu* bezalako aditzen objektua (galdetzen dena galdera baita) galdera izango da era zuzenean eta zehargaldera mendeko perpausaren itxura hartzen duenean. Pentsa daiteke, bada, aditz-sail horren pareko tasun lexiko-semantikoak dituzten izenek ere (argumentu-egitura dutenak) zehargalderak hartuko dituztela: *galdera, itauna...* Bestalde, badakigu zehargaldera gisako perpausak ez direla gehienetan benetako galdera izaten; horrela, *erabaki, pentsatu...* aditzen mendeko zehargalderen ezaugarri nagusia ez da informazioa eskatzea (galdetzea, alegia) eta bai ezezaguna den atal bat identifikatzea eskatzea (zatizko galderetan) edo ekintza baten baieztapena eskatzea. Horren arabera, honela sailkatzen dira zehargalderak: 'bai / ez' erako galderak, aukera-galderak, zati-galderak.

- (153) Ez dakit joango naizen
- (154) Baskoniak irabazi duen jakin nahi nuke
- (155) Ez dakit nork ekarri duen gutuna

Zehargaldera hauen adierazle gertatuko dira 'bai ala/edo ez' egituraren agerpena, 'ala' juntagailua (aukerakoetan) eta galde hitzak (*noiz, non, nor...*) zatizko zehargalderetan. Horietaz gain *ea* eta *ote* hizkiak ager daitezke indargarri gisa. *Ote* ez dago, berez, galderari lotua baina bai zalantza edo susmoari: galdera zuzenetan agertzen da mai-zen, baina baita zehargalderetan ere.

5.2. Sailkapena

Lehen aipatu dugun sailkapena lagungarri dugu zehargalderak identifikatzeko eta sailkatzeko. Atzizkia $-(e)N$ delarik (bestela ere perpaus osagarriak izen- edo predikatu-egiturari lotzeko darabilguna), bestelako adierazleak aurkitu beharko ditugu gure corpuseko zehargalderak identifikatzeko. Hiru sail bereziko ditugu, baina alde zuzenetatik kontuan hartzea komeni da sail batean zein bestean predikatu-egituren mendekoak direla nagusi. Oso gutxi dira izenlagunak, gobernatzailetzat izena dutenak. Azken hauek, bestalde, beti dira zatizko galderak —galde-hitza dutenak, alegia— edo *ote* hizki indartzailea dutenak.

5.2.1. Adierazle morfosintaktikoak: 'bai-ez' erakoak, zati-galderak...

Hauen artean, 'bai/ez' erakoak dira izenlagunen artean zailenak identifikatzen, -(e)N atzikia baita adierazle formal bakarra. Horrela, ez da erraza maiz zehargaldera eta adierazpen-perpaua bereizten, eta bereizketa egitekotan testuinguruari, elementu pragmatikoei edo izen- nahiz predikatu-egituren ezaugarriei begira egin beharra gertatzen da; badirudi, esate baterako *beldur* hitzak zalantza adiera hartzen duela maiz eta osatzen dituen predikatu-egiturek zehargalderak har ditzaketela, gehienetan *ote* hizkia dutenak, baina baita halako hizkirik gabeak ere. Perpau hauetako batzuk ezezkakoak izan daitezke. Hona adibide batzuk:

- (156) Eta *beldur naiz* giritinoetarik ere, gehienek, *bide bura hartzen duten*. (Ax 093)
- (157) Itz auetara, bere biotzeko gaiztakeria bere lagunen artean ondo *ezagutuko zan bildurrez*, atera zan Apaizburuekin itzegittera ta noiz bear zuten Jesus lotu erakustera. (Inza *Azalp* 066)
- (158) Egia esan, Araba eta Nafarroa Garaiko zenbait tokitan elizgizonak herri mintzairari *horren atxikiak ez ziren susmoa* izan daiteke. (MEIG VI 032)

Hauen antzekoak ditugu aukera-galderak, perpau-egituren mendeko:

- (159) Onetarako ezta biar duda onek denpora luzian irautia; bada bein uste izan ezkeru eztala ziurtuba fediak dinuana, eta *dudan geratu ezkeru alan dan ala ez*, egin zan pekatu, gero damaturik atzera biurtuten bada ere. (Astar II 010)
- (160) Ziur ziur egon biar zara an eguala itanduten deustuben denporan; bada *dudan bazagoz, baeguan ala ez*, pekatu mortal egingo dozu. (Astar II 056)
- (161) *Ongi dagoen ala ez, zalantzan jarri da*, eta zalantzan jarri nahi gintuzke. (MIH 321)
- (162) Ni, behintzat, *zalantzan egona nauzu* luzaroan, ekhidin hori, ekidin oraingo idazkeran, k-rekin, ez kh-rekin, *zuzena ote zen ala hutsen batek sortua*. (MEIG I 235)

Kasu bakarren batzuetan ageri da *ea* hizkia predikatu-egitura baten mendeko aukera-zehargalderan:

- (163) Bai ordea, bada duda, eta duda ere handia, ea azken oren hartan, egiazko penitenziarik, behar den urrikimendurik izanen duenz bekhatoreak. (Ax 134)

Bestalde, badira corpus honetan zatizko zehargalderak ere, objektu funtzioa edo bestelakoren bat betetzen dutenak, hauek ere predikatu-egituren mendeko:

- (164) Ontziko nagusia joan zitzaion bein leun leun *ia zergatik ateratzen ez zan galdera egiñaz*. (JAIRaz *Bizia* 108)
- (165) Dena den, *ez duka* beraz hire *iduripenik, noré egin duen* hemengo krima hori? (Larz *Senper* 026)
- (166) Badira etxeko jaun batzuk egunero etxian *zer kastetan dan kontu ze edo ziatza daruenak*; onenbeste diru atera nituban okelatako, ainbeste ardaa ekarteko. (Mg *CO* 034)

5.2.2. Adierazle lexiko-semantikoak

Bestela aurreikus bazitekeen ere, ez dirudi bat datozenik zehargaldera objektutzat har dezaketen aditzak eta aditz horiekin lotura duten izenak edo predikatu-egiturak. Honela, ez dago ia zehargalderarik *galdera* edo *itauna* hitzen mende eta badirudi hala-koetan forma zuzenera jo ohi dutela idazleek.

Ikuspuntu honetatik hiru multzotan bana ditzakegu zehargalderako perpausak hartzen dituzten izen- edo predikatu-egiturak:

- a) Maiztasun handienekoak dira *duda* edo *zalantza* adierazten dutenak: *duda*, *zalantza*... Oro har adierazpenekoak nahiz zehargalderak har ditzakete, baiezkoak edo ezezkoak, ia beti predikatu-egitura modura. Hauen artean maiztasun handienekoak bost hauek dira: *beldur*, *duda*, *kezka*, *susmo*, *zalantza*.
- b) Maiztasun urrikoak dira 'esan, adierazi' adiera dutenak: *berri*, *albiste*, *seinale*...
- c) Maiztasun urrikoak dira *galdera* zuzenekoaren parekoak, 'galdetu' adiera dutenak alegia: *galdera*, *itauna*...

Ikusi hurrengo atalean zehargalderen gobernatzaile diren izenen (edo predikatu-egituretako izenen) zerrenda osoa.

Hona orain adibide batzuk:

- (167) Milla esker, Txomin; Oñatin guri *zer gertatu ote zaigun beldurrarekin* egongo dira, eta bigar goizean lenengo meza entzunta bideari ekin bear diogu; baña eskeintzen dizut etorko naizela berriz ere, bizi banaiz, zuek ikustera eta nere antziñako kabo purriolarekin egun batzuek igarotzera. (*Zab Gabon* 056)
- (168) Lurra idiki, eta su eta garrak botatzen zituen; eta odeietatik jatxi zan sufre eta suzko jasa ikaragarriak 7odoma, Gomorra, Adama, eta Seboin'go erriak irazeki, eta osotoro erre, eta kiskaldu zituen, *zer izan ziran aztarnarik ere utzi gabe*. (*Lard* 020)
- (169) *Dabilz duda andietan, pekatu bazirean, edo expazirean*; *duda* onegaz duaz urteak, geitu konfesiño dongaak, ta joten dabee askok infernua, ta konfesau daruez errazago asi ezkeru egin dituen pekatu ezañagoak. (*Cat Bus* 051)
- (170) Ontziko nagusia joan zitzaion bein leun leun *ia zergatik ateratzen ez zan galdera egiñaz*. (*JAIraz Bizia* 108)

5.2.3. Beste batzuk

Aipatu beharra dago, dena den, maiz ez datozela bat irizpide formalak eta adierari dagozkionak. Izan ere, hiztunaren ziurtasun- edo zalantza-mailaren arabera zehargaldera edo adierazpenekoa izan daiteke perpaus bera eta hori ez da erraz erabakitzen. *Ote* hizkia dutenak ere formalki *galdera* baina esanahiari begira adierazpenekoak *(-e)LA* dutenen parekoak) direla esan daiteke (*EGLU-V*: 83). Are gehiago, badira *ote* hizkia duten baina *(-e)LA* menderagailua *(-e)LAKO*, izenari lotzeko) dutenak. Hona adibide batzuk:

(171) *Aspertuko ote garelako beldurrez* edo, klasikoekin gaudela aspertzeari ez baitezke egoki, klasikoek, egia esan, maiz gogait eragiten baditugu ere. (MEIG I 154)

(172) Hauetatik batzu, *berak asmatu ote zituelako susmoa* ere zabaldu da.. (MIH 251)

Eta, era berean, zatizko zehargalderak *-(e)LAKO* menderagailua dutenak:

(173) Ez nuen nahi sinetsi bainan zorigaitzez da egia hemendik berriz ez jakin *norat zoazilako berria*; iduritzen zaut bigarren aldiz uzten dutala herria. (Xa *Odol* 295)

Edo *beldur* izenak osaturiko predikatu-egituren mendeko direlako eta *ote* zalanza-adierazlea dutelako zehargalderatzat har ditzakegun baina beste lotura-hizki batzuk dituztenak: *-(e)NEKO*, *-(e)NAREN*...

(174) Ostera, ziñoenez, *osasundutzenago ete zaneke barriak jaso ebezan* errian. (Erkiag *Arran* 177)

(175) Egigurengo Martin, Juanaren legezko gizona, *gaixorik ote zaneke berria* jaso zuten Bergarako perietan. (NETx *LBB* 054)

(176) Baiña, motza zalako edo, abots txarrekoa zalako edo, egun bat be ez eban igaro Mari Pepak, alako baten Praiskuk itxi edo *etxetik kanpora botako ete ebanaren bildur barik*. (Bilbao *IpuiB* 084)

Baina *ote* hizkia hautazkoa da eta badira hizkia duten edo ez duten zehargalderak garai edo autoreen arabera. Oso maiz ageri da lexikalizatu samarrak diruditen predikatu-egituretan, *beldur* hitzak osatzen dituenetan adibidez.

Beste alde batetik, kontuan hartu beharra dugu badirela *nola* lokailua duten eta, hortaz, adierazpenekoak direnak ere, itxuraz zehargaldera direla pentsa bazitekeen ere. Ondoko bi adibide hauetatik lehena bakarrik dugu zehargaldera:

(177) Rodela bat eskuratu zuan alaberean bere lagun bati zorretan eskatu-ta, eta bere zelata autsia alik-ongiengia konpondu ondorean, *albiste eman zion* bere ezkutari Santxori *zeiñ egun ta zeñ ordu erabakiak zeuzkan*, bidean abiatzeko; au ere, bearrezkoenak ikusi-ta beraietaz ornitu zedin; bide-zorroak artzeko agindu zion batik-bat. (Berron *Kijote* 088)

(178) Geroago *egon zan albistea, zelan joan zan* Ondarroako txalupa batera, ta gizon bi il eutsezala euren iskillioakaz Ondarroarrari. (Echa *Jos* 116)

Eta badira, azkenik, kasu batzuk testuinguruaren arabera aztertu beharrekoak, besteak beste zehargaldera eta erlatiboaren arteko bereizketa egiteko.

(179) Eta nekez aurkituko dugu hizkuntzetan, bizidunen artean bezala, *denboraren zedarriak atzeraziko dituen aztarnarik*. (MEIG VI 086)

5.3. Zehargalderak izenlagun?

EGLU V-ek dioenez nekez osatzen dira euskaraz halakoak eta eskuarki nahiago dugu ohiko predikatu-egiturara jotzea halakoak adierazteko. Baina badira euskaldunak honako hauek bezalakoak arrunt eta zuzentzat dituztenak:

- (180) a. Madrilen zenbat aldiz izan naizen *galdera* ehun bider egin didate.
 b. Noiz hilko naizen *beldurra* askotan sentitu dut.

Tradizioak garbi erakusten du testuetako zehargalderak nekez agertzen direla izenlaguntzat eta tankera honetakoen artean predikatu konplexuen mendekoak izan ohi direla nagusi. Bestalde, testu idatzian gabe ahozko jardunean aztertu beharko genituzke goiko esaldiok zehargalderaren eta perpaus nagusiaren artean tarterik ba ote dagoen jakiteko eta ikuspuntu pragmatikotik perpaus horiek beste azalpenik izan dezaketen.

Baina zein dira gure literatura idatziaren corpusean aurkitu ditugunen artean benetan izenlaguntzat har daitezkeenak? Hona emaitza:

Corpuseko esaldiak (osagarri eta izenlagunak)	2119	%100
Zehargalderako osagarriak (predikatu-egituren mendekoak)	318	%15
Zehargalderako izenlagunak	16	%0,8

Ikusten denez, oso gutxi dira izenlaguntzat har daitezkeenak. Hona hemen corpusean aurreko irizpideak (formalak nahiz adierari dagozkionak: galde-hitza, *ote* hizkia...) kontuan izanik zehargalderako izan daitezkeenak. Hauen artean badira, jakina, adieragatik edo formagatik, adierazpenekotzat eman litezkeenak ere.

- (181) *Ostera, ziñonez, osasundutzenago ete zaneko barriak jaso ebezan* errian. (Erkiag Arran 177)
- (182) *Aspertuko ote garelako beldurrez* edo, klasikoekin gaudela aspertzeari ez baitezkiogu egoki, klasikoek, egia esan, maiz gogait eragiten baditugu ere. (MEIG I 154)
- (183) Ez nuen nahi sinetsi bainan zorigaitzez da egia hemendik berriz ez jakin *norat zoazilako berria*; iduritzen zaut bigarren aldiz uzten dutala herria. (Xa Odol 295)
- (184) Egigurengo Martin, Juanaren legezko gizona, *gaixorik ote zaneko berria* jaso zuten Bergarako perietan. (NEtx LBB 054)
- (185) Baiña, motza zalako edo, abots txarrekoa zalako edo, egun bar be ez eban igaro Mari Pepak, alako baten Praiskuk itxi edo *etxetik kanpora botako ete ebanaren bildur barik*. (Bilbao Ipuib 084)
- (186) Semeari etzedilla apostuetan sartu esaten zionean, naieza baño *bere mutilla parregarri geldituko otezan bildurra* ta berak aurreratutak diru ederren arriskua erakusten zuan geiago Ana Josepak. (Ag G 099)
- (187) Bestalde, gaiztakerien artean badira: kalte egin-naia, etsaiak etsairi, urruñaz edo iraiñez edo bietara, bietara ere apenez; besteren ona ukan nai, lapurrak bidekoarena; kaltea itzuri-naia, bildur zaionarena; bekaizgoa, doakabeak doatsugoarena, edota, zertanbait doatsu izanik *bestek berdinduko ote gaitun bildurra*, edo berdin zaigunaren eziñeramana; besteren gaitza gusto utsez naia, ezpatarien begira daudenena, edo irri-egille ta maxiolariena: labur,

makur oetako bat edo bi edo guziak batean diralarik, iru sorterro ditute: agindu-naia, ikusmiña, atsegalea. (Or *Aitoré* 067)

- (188) Orrek eta zer gertatuko zaigun bildurrak elbarritzen gaitu, eta gerta leiken ori geienean ez da gertatzen. (JAIRaz *Bizia* 095)
- (189) Indianoak, milla erreal emotea baño aoko agiñk ataratea gurago eban; baño, ezkontzarako bidea *okertuko ete jakon bildurrak ikutu eutsanean*, jarrita egoan tokitik aida batean jagi, inguruko gelatxo batean sartu ta atara zituan munbaitetik diru-paper batzuk. (Ag *Kr* 148)
- (190) Ez gaitezen izi *buruak leber eginen otebe dion bildurrarekin*. (Osk *Kurl* 114)
- (191) Guardiazibillak *konturako ote ziran bildurrarekin*, bere senarrari ez zitzaion alditxo ura motz egin. (Ugalde *Iltz* 031)
- (192) Biotz bateri egiñko eskea, irudi atsedin bati egindako galdea, neskattilla ederrari azalduriko autorkuntzearen ordezkotzat, erantzua baikorra-edo artu ustez, *amesa egia biurtuko ete zaneke itxaropena*. (Erkiag *Arran* 093)
- (193) Ta galtzeko bildurra, kenduko ete deuteseneko kezka urduria. (Erkiag *BatB* 167)
- (194) Jainkoaren ama sakratuaren alderako deboziona hagitz gomendatua da elizan; eta Elizako aitak hartaz mintzo dire, *nor zerurat helduko seinale* seguretari batez bezala. (Dh 260)
- (195) Hauetatik batzu, *berak asmatu ote zituelako susmoa* ere zabaldu da. (MIH 251)
- (196) Ardiak urte-garai guztitan badauka bere lantxua, gutxinez ere iduki bear *nundik dabilen zantzua*; jetzi bearrrik ez dala izaten bistan da ardi antzua, artzaiarentzat iñiz bada-ta oraintxen da deskantsua. (Uzt *Sas* 064)

Taula batek erakutsiko digu nolako egiturak ditugun:

zehargaldera-adierazlea (?)	lotura-hizkia	hitza	agerpen-kopurua
ote	-(e)NEKO,	<i>beldur</i>	2
	-(e)LAKO,	<i>berri</i>	2
	-(e)NAREN (?)	<i>itxaropen</i>	1
		<i>kezka</i>	1
		<i>susmo</i>	1
ote	-(e)N	<i>beldur</i>	5
galde-hitza	-(e)LAKO (?)	<i>beldur</i>	1
		<i>susmo</i>	1
galde-hitza	-(e)N	<i>beldur</i>	1
		<i>zantzu</i>	1
galde-hitza	Ø	<i>seinale</i>	1

Horietaz aparte predikatu-egiturak ditugu, predikatu-egitura modura beste atal batzuetan banaka aztertu ditugunak. Guztira, hauek dira agerpenak (parentesi artean adierazten da horietatik zenbat diren izen baten mendekoak izan daitezkeenak)

<i>izena</i>	<i>izena bera gobernatzaile</i>	<i>izenak osatzen duen predikatu- egitura gobernatzaile</i>
albiste	-	3
aztarna	-	2
beldur	7	226
berri	3	8
duda	-	27
froga	-	1
galdera	-	2
iduripen	-	3
itaun	-	1
itxaropen	1	1
kezka	2	21
kontu	-	4
segurantz	-	1
seinale	1	3
susmo	1	10
uste	-	1
zalantza	-	18
zantzu	1	1

Izenez izeneko azalpen zehatzak beste atal batzuetan eskaini ditugu, bereziki *beldur* hitzak osatzen dituen predikatu-egiturek gobernatu-izenlagunei dagozkienak.

6. Subjuntiboko perpaus osagarri izenlagunak

Zehargalderak bezala, oso nekez gertatzen dira subjuntibokoak izenlagun. Corpusean aurkitu ditugunetan ia denak dira *beldur* hitzak osatzen dituen predikatu-egituren mendeko. Guztira 233 agerpen ditugu corpusean, horietatik gehienak (229) *beldur* erako predikatu-egituren mendekoak; besteak *esperantz* (2), *itxaropen* eta *ustea* dira. Horien artean bost baino ez dira izenlaguntzat har daitezkeenak, predikatu-egituren mendekoak direla pentsatzeko arrazoiak ere badirela.

Hona hemen predikatu-egituren mendekoen adibide batzuk:

- (197) Baina eskola handirik ez zuelakotz, khasu guti egin zezoten beldur zen. (Laph 069)
- (198) Ostikoka asten da egiñaz irrintzi, eta alderatutzen ez die nai utzi, *beldurrez geldi dedin* jantzi gabetanik, bota zuen bezela amak sabeletik. (It *Fab* 134)
- (199) Hamar ezkurren behar zarenean edo bertze premia bat eta eskastasun bat duzunean, etzara fidatzen, *etzuzu esperantzarik*, prestuki bizitzen zarela eta bekhatu-egin gabe egoiten zarela, zeure premia eta eskastasuna *estal abal diazaizula* Iainkoak. (Ax 097)
- (200) Zu piztutzearekin, *itxaropen dut* nik ere betiko *piztu nadin*. (Or *Poem* 550)
- (201) Begira bestela nola ematen digun Imazek aditzera *bere ustea eta nabia* herriak *desarma daitezzen*: Kristaua iltzeko elementuak, obe ziraden galazi, etzan

pasako orain pasatzen, ai dan ainbeste desgrazi, guraso onak seme ederrak, eztitu alperrik azi, geren bururik eztezagula, tamañ'orretan ikusi, gerr'one-nian baño obia da, pake txarrenian bizi Egituraren ederrez ez genituzke beharbada aintzakotzat hartuko bertso hoek, eta hoen antzera beste asko, euskal literaturaren lorategi batean, baina ezin uka adierazi nahi dutena argiro eta bortizki adierazten dutenik. (MEIG III 111)

Eta beste hauek dira benetako perpaus izenlaguntzat ere har litezkeenak (izena deklinaturik eta postposizio duelarik agertzeak predikatu-egituratik urrunago gaudela pentsaraz diezagukeen heinean):

- (202) Eskritura Santak dio, zala gizon justua, sinplea, edo maliziarik etzuen, Jaungoikoaren bildur andikoa: eta etzala kontentatzen berak bakarrik gaitzik ez egiteaz, baizik Aita, edo guraso zala akordaturik bere seme alabak Jaungoikoaren bildur santuan azitzen zituala: eta aek utsegiteren bat Jaungoikoaren kontra *egin zezatelako bildurrez*, aekgatik Jaungoikoari sakrifizioak ofrezitzen ziozkala. (Gco I 452)
- (203) Ongi baino hobeki antzematen nion egitekoaren arriskuari, *alfer lana zedin bildurraz gainera*: ez baitira ikuspuntuak errazak erabakitzen, eta are behin eta berriz hemen bertan esanak berresan gabe gelditzea ere. (MEIG VI 025)
- (204) Bai, kezkaz beteak; bada izerdi ta neke andiarekin biltzen diranak dira ta nolana bilduak izan, bildu ondoan *galdu edo aitua ditezten beldurrarekin* jabearen bihotza kezkaz, aranzez ta arazoz betetzen dutenak beintzat, an, emen, jokoan, tripazanzan, atseginkunz zikin zenbaitetan edo egin behar ez litzaiken beste gauzaren batean gastatzen asi ezker; ta neke da ondasundun aberatsak bide batez ezpada, bestez artara bage luzaro irautea ta bere burua bekatuz badaere ez kezkatzea; zeren, esan oi denaz, aberatsa den gaiztoa edo gaiztakume, bere aitaren bidez ibilli oi dena: ...; ta alakoa bizitzan ere bai, baño eriotzeko hordu illunean ta ifernuan gero suzko negarra dariola esaten ta esaten beti-beti egon beharra; Zer atera genuen geren diru, izate ta ondasun guzitik? (Mb IArg I 063)

Bibliografia

- Alberdi, X., Garcia, J.; Ugarteburu, I., 1997, "Izenen mendeko perpausak: xx. mendeko erabilera", *ASJU*, XXX-1, 149-210.
- Alberdi, X., Garcia, J.; Ugarteburu, I., 2000, "Perpaus osagarri izenlagunak: tradizioa (I)", *ASJU*, XXXIV-1, 5-64.
- Azkarate, M., *ms.*, "Perpaus Izen Lagunak", Euskaltzaindiko Gramatika Batzorderako prestatutako txosten argitaragabea.
- _____, 1995, "Hobekuntza Ikastaroa", Euskal Herriko Unibertsitateko irakasle elebidunentzat prestatutako hobekuntza-ikastaroko material argitaragabea.
- Azkue, R.M., 1905-1906, *Diccionario vasco-español-francés*, (ik. "-lako" sarrera) Bilbao. Berrarg. La Gran Enciclopedia Vasca, Bilbao 1969.
- _____, 1925, *Morfología vasca*, (ik. §538-539), Bilbo. Berrarg. La Gran Enciclopedia Vasca, Bilbo 1969.
- Hernanz, M.LL., 1987, *La sintaxis*, Barcelona, Edit. Crítica.
- Demonte, V., 1991, *Teoría sintáctica: de las estructuras a la rección*, Síntesis, Madrid. Berrarg. Síntesis, 1994. [bigarren argitaraldiari dagozkio aipamenak]

- Egunkaria, 1995, *Estilo Liburua*, (ik. §109, 47. or.), Egunkaria, Andoain.
- Eguzkitza, A., 1993, "Adnominals in the Grammar of Basque", J.I. Hualde, Ortiz de Urbina (arg.), *Generative Studies in Basque Linguistics*, John Benjamins, Amsterdam, Philadelphia, 163-187.
- Escandell, M.V., 1995, *Los complementos del nombre*, Arco Libros, Madrid.
- Euskaltzaindia, 1993, *Hitz Elkartuen Osaera eta Idazkera*, Euskaltzaindia, Bilbo.
- _____, 1999, *Euskal Gramatika. Lehen Urratsak-V (Mendeko Perpausak-1)*, Euskaltzaindia, Bilbo.
- Goenaga, P., 1978, *Gramatika Bideetan*, (ik. 269-272. orr.), Berrarg. Erein, Donostia 1980.
- Gorostiza, A., 2000, "Oposizioak datozenaren zurrumurru okerra", in Herri Arduralaritzaren Euskal Erakundea (HAEE), *Administrazioa Euskaraz*, 28. zk., 16.or.
- Gràcia, LL., 1995, *Morfologia lèxica. L'herència de l'estructura argumental*, Universitat de València.
- Grimshaw, J., 1990, *Argument Structure*, Cambridge, Mass., The MIT Press.
- Kintana, X. & Salaburu, P., 1984, *Euskara Hobeana Hobe*, EHU, Leioa.
- Lafitte, P., 1944, *Grammaire Basque (Navarro-labourdin littéraire)*, (ik. §763), Baiona. Berrarg. Elkar, Donostia 1979.
- Leonetti, M., 1993, "Dos tipos de completivas en sintagmas nominales", *Lingüística* 5, 1-36 orr.
- _____, 1999, "La subordinación sustantiva: las subordinadas enunciativas en los complementos nominales", in I. Bosque, V. Demonte, *Gramática descriptiva de la lengua española*, 2, Espasa Calpe, Madrid, 2.083-2.104 orr.
- Oihartzabal, B., 1986, "Erlatibakuntza: perpaus erlatiboen egitura: izen erlatibatuaren beta-kizuna haren barnean", in P. Salaburu (arg.), *Euskal Sintaxiaren Zenbait Arazo*, EHUko Argitarapen Zerbitzua, 131-153.
- Rigau, G., 1999, "La estructura del sintagma nominal: los modificadores del nombre", in I. Bosque, V. Demonte, *Gramática descriptiva de la lengua española*, 1, Espasa Calpe, Madrid, 311-362 orr.
- Zubiri, Y. & Zubiri, E., 1995, *Euskal Gramatika Osoa*, (ik. 645. or. eta hurrengoak), Didaktiker, Bilbo.

Erabilitako laburdurak

- EGLU-V: Euskaltzaindia, 1999, *Euskal Gramatika. Lehen Urratsak-V (Mendeko Perpausak-1)*, Euskaltzaindia, Bilbo.